

Jaarboek Boerenlandvogels

Noord-Holland 2024

Voorwoord

Inhoudsopgave

H1.	Provinciale meetnet boerenlandvogels in 2024	04
H2.	Het weidevogelseizoen 2024	14
H3.	Meetnet Agrarische Soorten in 2024: het raadsel van de Wieringermeer	36
H4.	Gegrepen door kerkuilen en steenuilen: vrijwilligers achter het succesverhaal	42
H5.	Uitgelicht	48
	5.1 Broedsucces van scholeksters op de Hoge Berg Texel	48
	5.2 Start nieuwe vrijwilligersgroep helpt weidevogelambities te realiseren	51
	5.3 Herstel van een oer-Hollandse polder aan de rand van Amstelveen	54
	5.4 Natuurherstel Waalenburg Texel voltooid	56
	5.5 Kruidenrijk grasland vernatten een stap naar succes	58
	5.6 De boerenlandvogels in de Eilandspolder	60
	5.7 Nestbescherming in de akkerbouw	64
H6.	Broedsucces bepalen van de Kieviet: de ontwikkeling van een methode	68
H7.	Draaien aan de knop die 'predatie' heet: ervaringen uit het veld	78
H8.	Kennismaking met de Velduil	88
	Colofon	95

Elk jaar presenteren we in het Jaarboek Boerenlandvogels de resultaten van de tellingen en de inspanningen die vrijwilligers en diverse organisaties met passie verrichten om de boerenlandvogels voor Noord-Holland te behouden. Deze passie en bijbehorende inzet is onmisbaar in de bescherming van weidevogels, daarvoor wil ik mijn waardering en dank uitspreken.

Het weidevogelseizoen was zeker turbulent te noemen dit jaar. Zoals altijd hangt het broedsucces van weidevogels af van het weer, het beheer, de nestbescherming, het voedselaanbod voor de kuikens en de druk van roofdieren. Februari begon warm, waardoor de eerste Kievieten al vroeg in maart begonnen met broeden. De vroege kuikens hadden het zwaar omdat het uitzonderlijk nat werd. Deze condities waren ook uitdagend voor de boeren die pas heel laat het land op konden om de werkzaamheden uit te voeren. In april hebben de boeren en vrijwilligers daarom hard gewerkt om de nesten te redden die op een droog plekje lagen in het land. Daarnaast hadden roofdieren een grotere impact dan in 2023. Dit alles resulteerde in een minder succesvol jaar, de verzamelde gegevens over de beschermde nesten en het broedsucces waren over het algemeen minder positief.

Ook politiek gezien ontstond er veel onzekerheid. De gebiedsprocessen die in het Provinciaal Plan Landelijk Gebied met verschillende partijen waren gestart werden stopgezet. Dat is doodzonde, want het uitgangspunt dat overheden en grondeigenaren op lokaal niveau werken aan nieuw perspectief voor het landelijk gebied was een goed uitgangspunt.

We wachten met spanning af hoe het vervolg uitvoering krijgt in de praktijk. We hopen dat met de impuls van jaarlijks landelijk 500 miljoen extra budget voor agrarisch natuurbeheer en langjarige beheercontracten op basis van zware beheerpakketten gewerkt kan worden aan optimaal duurzaam weidevogelbeheer in het agrarisch gebied, het herstel van landschapselementen, en een robuust beheer van natuurgebieden.

In dit Jaarboek Boerenlandvogels laten de trends van de weidevogels in het Meetnet Weidevogels zien dat er nog echt werk te doen is om het biotoop te verbeteren. In hoofdstukken 2, 4, 6 en 7 staan verhalen van boeren en vrijwilligers die zich positief inzetten voor de boerenlandvogels en succesvol werken aan een zo optimaal biotoop. Ook de natuurorganisaties doen hun best. De vier agrarische collectieven ANV Noord-Holland Zuid, Water, Land & Dijken, ANV Hollands Noorden en De Lieuw en de terreinbeherende organisaties Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten belichten in hoofdstuk 5 een gebied of maatregel waar ze actief zijn en beschrijven waar ze in de praktijk tegenaan lopen. Deze lokale succesverhalen geven hoop en laten zien dat verbetering mogelijk is, terwijl de trend in onze provincie laat zien dat die verbetering nodig is.

Kortom: laten we de handen ineenslaan. Het landelijk gebied met al haar natuur staat weliswaar sterk onder druk, maar we kunnen het tij keren. Voor het behoud, de bescherming en de ontwikkeling daarvan zijn de samenwerking, bevoegenheid en alle inspanningen van vrijwilligers en agrariërs van groot belang. We blijven ons in elk geval met passie inzetten om met vrijwilligers de beheermonitoring te ondersteunen en ook zelf het natuurbeheer optimaal uit te voeren in de gebieden waar wij actief zijn.

Bas Rüter
Directeur
Landschap Noord-Holland

Hoofdstuk 1

Provinciale meetnet boerenlandvogels in 2024

MARTIN WITTEVELDT

1.1 Grote verantwoordelijkheid

Eén van de provinciale kerntaken is het beschermen en ontwikkelen van de Noord-Hollandse natuur en het landschap. Onderdeel van deze taak is de bescherming van bedreigde en kwetsbare planten- en diersoorten, waaronder weidevogels, maar ook insecten zoals vlinders en libellen. Noord-Holland is één van de provincies met de hoogste weidevogeldichtheden in Europa en dat geeft een grote verantwoordelijkheid voor deze soorten. De provincie heeft de weidevogelambities omgezet in een actieplan. Dit plan is te lezen op <https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Natuurbeheer>.

Ook doet Noord-Holland mee in het Aanvalsplan Grutto dat in 2022 is gelanceerd (zie ook <https://www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/aanvalsplan-grutto>). Om bij te houden hoe de weidevogels zich ontwikkelen bestaat er een provinciaal meetnet. In dit artikel gaan we in op de ontwikkelingen tot en met 2024.

1.2 Het meetnet: 37 jaar vinger aan de pols

In opdracht van de provincie Noord-Holland (PNH) worden 73 meetplots in agrarische en natuurgraslanden geïnventariseerd op weidevogels (figuur 1.1). Deze tellingen zijn in 1987 gestart, zodat we nu 37 jaar ontwikkeling kunnen volgen. Het is hiermee

POSITIEVE TREND VOOR SLOBEEND • Klaas Ros

GEEN TRENDBREUK VOOR GRUTTO
Menno Schaefer

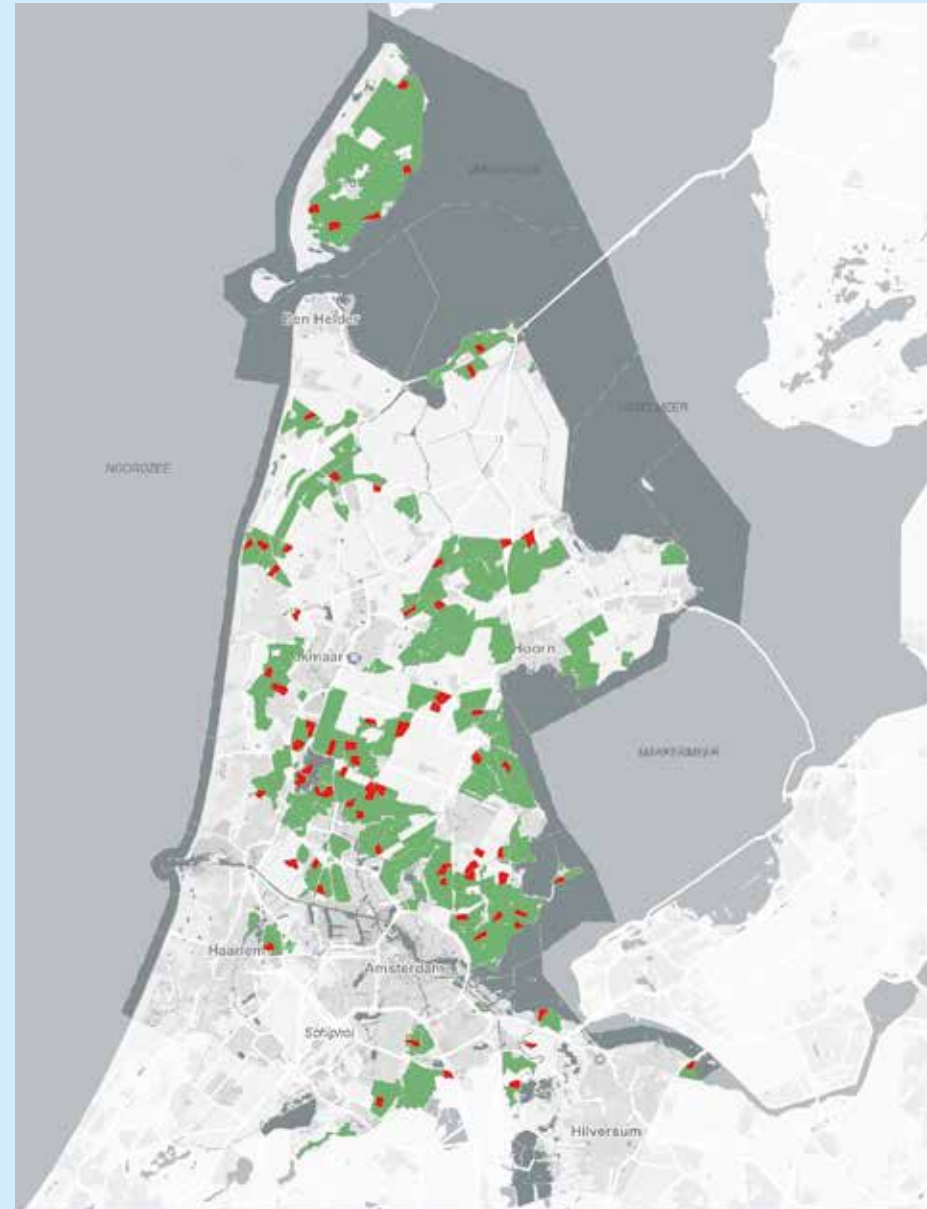

één van de langstlopende weidevogelmeetnetten van Nederland. Het meetnet behoort tot het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) en draagt daarmee ook bij aan kennis over de landelijke trends van weidevogels.

1.3 Veldwerk

De inventarisaties in alle plots worden uitgevoerd volgens een landelijk vastgesteld protocol: het Broedvogelmonitoringsproject-Weidevogels (BMP-w). De methode staat uitgebreid beschreven in Vergeer et. al., (2016). Uitgangspunt is dat weidevogelterritoria worden vastgesteld en in kaart gebracht op basis van minimaal vier rondes. In 2024 zijn, in opdracht van PNH, in 68 van de 73 provinciale plots geteld. Deze tellingen zijn door Natuurlijke Zaken, Van der Goes en Groot en TAUW, uitgevoerd. De verantwoording van het veldwerk is beschreven in Korthorst et. al., (2018, 2019 en 2020) en Rotteveel & Van Groen (2021, 2022, 2023 en 2024).

^ Figuur 1.1 In groen gebieden die sinds 1987 in opdracht van provincie Noord-Holland periodiek vlakdekkend zijn geteld. In rood de plots die jaarlijks worden geteld.

GELE KWIKSTAART VAN NEGATIEVE NAAR POSITIEVE TREND • Menno Schaefer

1.4 Trendberekeningen

De trendberekeningen zijn uitgevoerd door PNH met behulp van het programma RTRIM. Dit programma en de bijbehorende handleiding zijn beschreven in Pannekoek en van Strien (2015). Bij de berekeningen wordt 1990 als uitgangsjaar genomen en op 100 gezet (Index=100). In Edelman & Witteveldt, (2019) is beschreven hoe de berekeningen in RTRIM tot stand zijn gekomen. Ook wordt in dit achtergronddocument ingegaan op de instellingen van het programma en de mate van significantie van de gepresenteerde trends. Er is een trend berekend voor de periode 1990-2006 en de periode 2006-2024. In 2006 is door het toenmalig ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) uitgesproken dat de achteruitgang van de weidevogels in 2010 gestopt zou moeten zijn. Hoewel een oorzakelijk verband tussen deze wens en de trend moeilijk is te leggen vinden wij dit jaar al wel interessant om als mogelijk kantelpunt te bekijken.

1.5 Vastgestelde trends in procenten

In tabel 1.1 is de trend van 10 weidevogelsoorten gepresenteerd voor de periode 1990-2006 en de periode 2006-2024. Gunstig is dat van de graspieper, slobend en gele kwikstaart een negatieve trend is veranderd in een positieve trend. Voor de veldleeuwerik is een negatieve trend een stabiele geworden. De kuifeend blijft in beide periodes stabiel en de kraakeend neemt in beide periodes toe.

Helaas is voor de steltlopers grutto, Kievit en scholekster geen trendbreuk te zien. Deze blijven in beide periodes afnemen in aantal. De tureluur gaat zelfs vanaf 2006 in aantal achteruit, terwijl deze in de periode daarvoor nog een toename liet zien.

Voor de watersnip, wintertaling, zomertaling en kemphaan is geen betrouwbare trend te berekenen door hun geringe aantallen in de meetplots. Gegevens op <https://stats.sovon.nl/> laten het volgende zien:

- Watersnip; Vanaf 1990 gaat de soort met <5% per jaar achteruit. De laatste 12 jaar is er geen trend aantoonbaar. De reden hiervoor is dat er te weinig individuen zijn om een betrouwbare trend te berekenen.
- Wintertaling; Zowel vanaf 1990 als de laatste 12 jaar gaat de soort met <5% per jaar achteruit.
- Zomertaling; Gaat vanaf 1990 met <5% per jaar in aantal achteruit. De laatste 12 jaar lijkt stabiel, maar is er geen trend aantoonbaar.
- Kempphaan; Is vanaf 1990 met >5% per jaar achteruitgegaan en inmiddels verdwenen als broedvogel in Noord-Holland.

Voor de scholekster is in de gehele provincie wel een stabilisatie te zien. Kennelijk doet deze soort het buiten de graslandgebieden beter. Naast hun oorspronkelijke biotoop van schorren, kwelders en graslanden, zoeken ze ook vaker daken op in het bebouwd gebied (zie bijvoorbeeld Post, 2023). Informatie over de trend van de scholekster binnen en buiten de graslanden is te vinden op <https://stats.sovon.nl/stats/soort/4500/?prov=NH>.

- ✓ Tabel 1.1 Voor- of achteruitgang in procenten per jaar in de verschillende perioden. Krakeend is bijvoorbeeld met 5% per jaar in aantal vooruitgegaan in 2006-2024. Groen is vooruitgang, rood is achteruitgang en oranje is stabiel.

Soort	Trend (%) per jaar 1990-2006	Trend (%) per jaar 2006-2024
Krakeend	13	5
Kuifeend	0	0
Veldleeuwerik	-10	0
Graspieper	-2	5
Gele kwikstaart	-6	6
Slobeend	-2	2
Tureluur*	1	-1
Grutto	-3	-2
Kievit	-1	-2
Scholekster	-5	-1

* volgens Turnhout & Zoetebier (2019) moet voor onze trend van de tureluur voorzichtigheid worden betracht. De provinciale plots geven een optimistischer beeld dan het NEM meetnet.

1.6 Conclusies

De graspieper, slobbeend en gele kwikstaart doen het na een periode van achteruitgang vanaf 2006 beter en gaan in aantal vooruit. Van de graspieper worden er hogere aantallen aangetroffen in de laatste periode dan in de eerste; ongeveer 45% meer. De gele kwikstaart en slobbeend zitten ongeveer op de aantallen van 1990. De veldleeuwerik is na de achteruitgang in de periode 1990-2006 gestabiliseerd en gaat niet verder achteruit. Er is in de meetplots nog maar 15-20% over van de aantallen veldleeuwerik die in 1990 werden aangetroffen.

Voor de grutto, scholekster en de Kievit is de situatie slecht te noemen. Deze soorten gaan in de gehele periode met 1-2% per jaar achteruit. Van grutto is nog 40-50% over van de aantallen uit 1990, van de scholekster 35-40% en de Kievit 60-70%. Wel is de afname minder sterk dan die in heel Nederland. De tureluur ging in de eerste periode vooruit en na 2006 weer achteruit. Qua aantallen zijn het er net zo veel als in 1990.

AANTAL TURELUURS GELIJK AAN AANTALLEN IN 1990 • Joke Huijser-Spekken

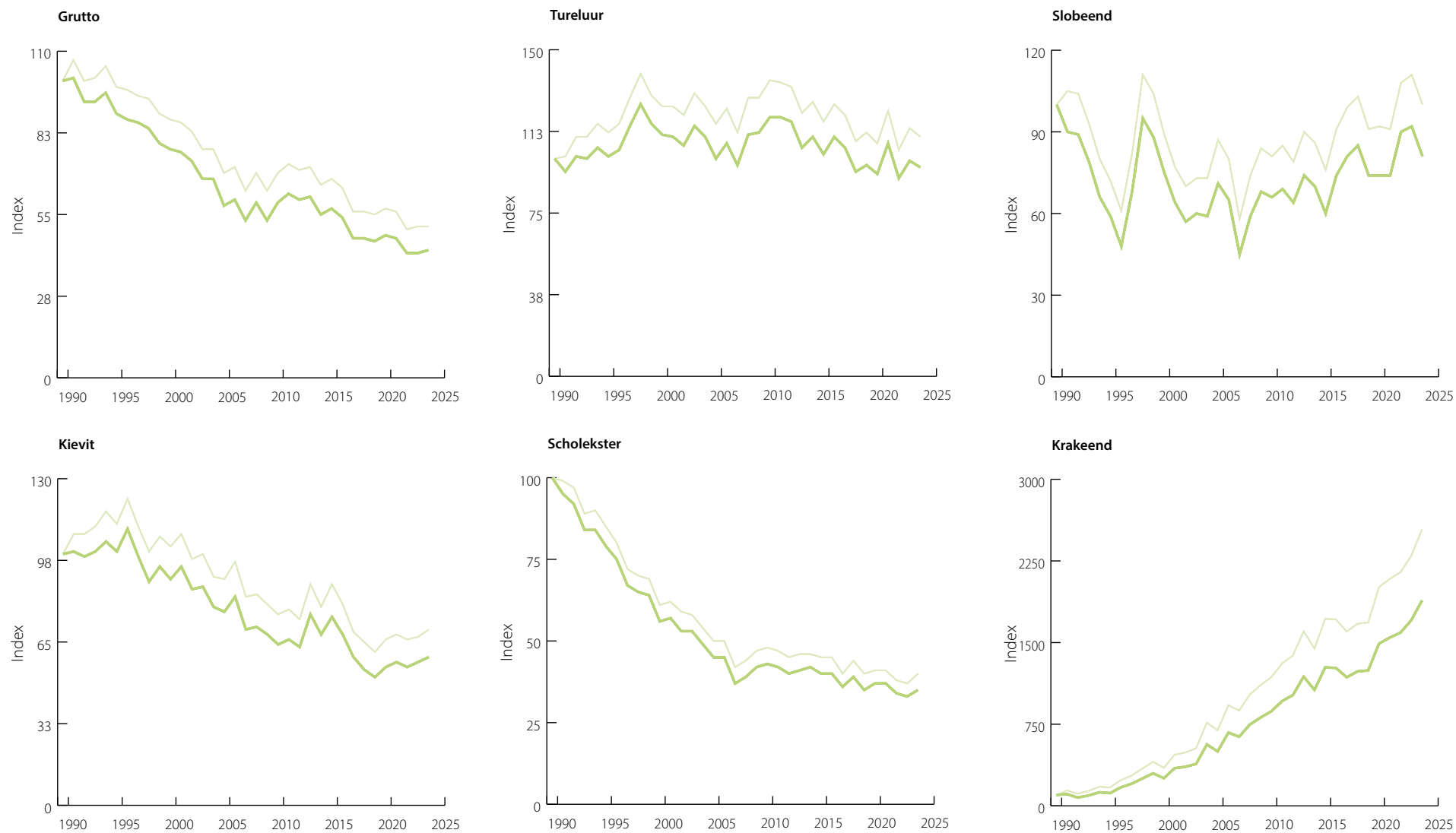

GRASPIEPER GAAT IN AANTALLEN VOORUIT • Menno Schaefer

Hoeveel grutto's hebben we in Noord-Holland?

In 2024 is ook een laatste ronde van vlakdekkende tellingen afgerond. Van de groene gebieden uit figuur 1.1 zijn alle weidevogels in de periode 2022-2024 geteld.

In de telgebieden zijn in deze periode 4.773 grutto broedparen geteld. Hoewel een groot deel van de Noord-Hollandse graslanden zijn geteld en zeker de voor grutto meest relevante, zijn niet alle graslanden geteld. Als we onze getallen met die van SOVON (<https://stats.sovon.nl/stats/soort/5320/?prov=NH>) vergelijken is wel een indruk te krijgen hoeveel grutto's we totaal in Noord-Holland hebben. Uit deze gegevens blijkt dat we ongeveer 95% van de totale Noord-Hollandse gruttopopulatie tellen met onze tellingen. Dit betekent dat we in de periode 2022-2024 5.024 broedpaar grutto in Noord-Holland hebben.

^ Figuren 1.2 Het verloop van de index per jaar van de tien belangrijkste weidevogelsoorten in Noord-Holland. De lichte lijnen geven de mate van onzekerheid aan.

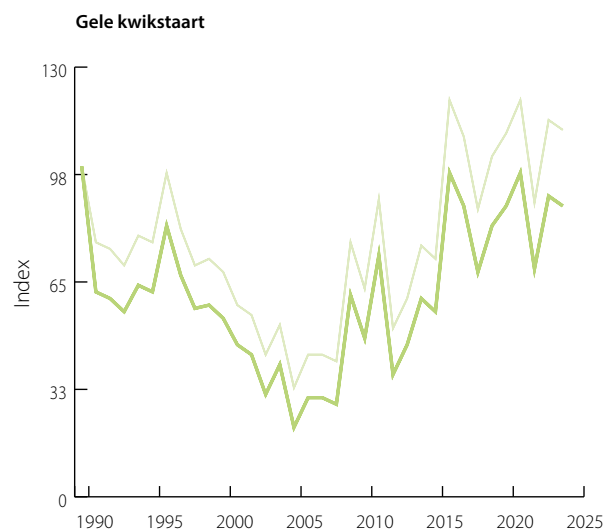
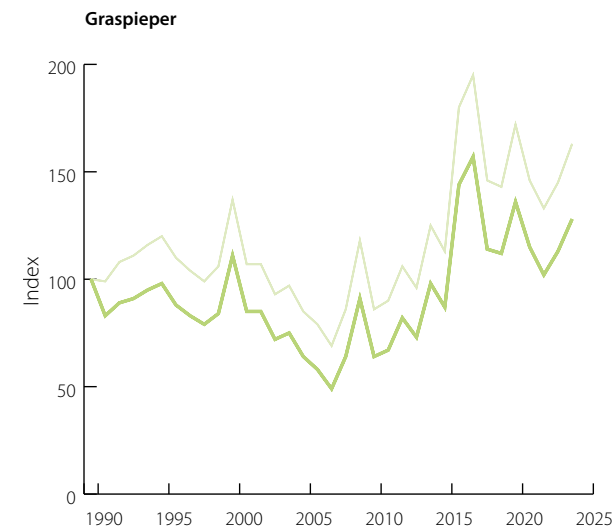
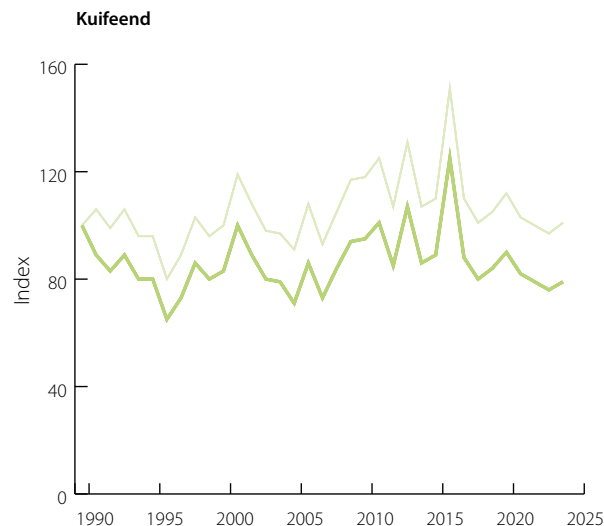
Alle gegevens voor iedereen beschikbaar

De provincie Noord-Holland streeft naar zo veel mogelijk delen van gegevens. Daarom zijn sinds begin 2023 de resultaten van onze meetnetten ook te downloaden via het dataportaal van de provincie: <https://geoapps.noord-holland.nl/kaartenportaal/apps/MapSeries/index.html?appid=e85fc52939f240ba9ef5164b5e203fb2&entry=2> Kies voor de optie Geodata downloaden.

Onder de kaartlaag PPLG zijn dan de gegevens van ons meetnet, de vlakdekkende tellingen en de ligging van de meetplots te selecteren en downloaden. De gegevens zijn als geobestand (shape, geopackage) te downloaden. Heeft u geen GIS pakket, kies dan voor de shape. Bij een shapebestand hoort een .dbf bestand, dit is in excel in te lezen. Naast de gegevens zijn ook de rapporten behorende bij het veldwerk, op ons dataportaal te downloaden.

Scan en download alle resultaten
via het dataportaal van de Provincie

VELDLEEUWERIK BLIJFT STABIEL • Menno Schaefer

**SCHOLEKSTER DOET HET BETER BUITEN
DE GRASLANDEN** • Menno Schaefer

Literatuur

Korthorst, M., en Groen, F.M. van, 2018. *Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2018. Verantwoording gebiedsdekkend weidevogelonderzoek, weidevogelmeetnet en alarmtelling.* TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard & Van der Goes en Groot, Alkmaar.

Korthorst, M., Rotteveel, J.J.F., en Groen, F.M. van, 2019. *Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2019. Verantwoording van het gebiedsdekkend weidevogelonderzoek en het weidevogelmeetnet.* TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard & Van der Goes en Groot, Alkmaar.

Korthorst, M., Rotteveel, J.J.F., & Groen, F.M. van, 2020. *Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2020.* TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard & Van der Goes en Groot, Alkmaar.

Pannekoek, J., & Strien, A. van, 2015. *TRIM 3 manual (TRends and Indices for Monitoring data).* Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg.

Rotteveel, J.J.F., & Groen, F.M. van, 2021. *Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2021.* TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard & Van der Goes en Groot, Alkmaar.

Post, H., (2023). *Dakscholeksters in Julianadorp. Tussen Duin & Dijk, 22(1), P 18-20.*

Rotteveel, J.J.F., & Groen, F.M. van, 2022. *Weidevogelonderzoek Noord-Holland 2022.* TAUW, Utrecht; Natuurlijke Zaken, Heerhugowaard & Van der Goes en Groot, Alkmaar.

Rotteveel, J.J.F., & Groen, F.M. van, 2023. *Weidevogelonderzoek Noord-Holland. Natuurlijke Zaken, Heiloo, Van der Goes en Groot, Alkmaar en TAUW, Utrecht.*

Rotteveel, J.J.F., & Groen F.M. van, 2024. *Weidevogelonderzoek Noord-Holland. Natuurlijke Zaken, Heiloo, Van der Goes en Groot, Alkmaar en TAUW, Utrecht.*

Scharringa, K., & Veer, R. van 't, 2007. *Provinciaal weidevogelmeetnet in 2006.* Belleghem, S. van, Kuiper, M., Scharringa, K., Veer, R. van 't, Tanger, D., & Witteveldt, M. *Weidevogels in Noord-Holland, het jaar 2006 in beeld. Landschap Noord-Holland, Castricum.* Pp 24-29.

Turnhout C., & Zoetebier D., 2019. *Analyse meetnet-gegevens Noord-Holland. Sovonrapport 2019/21. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.*

Vergeer J.W., Dijk, A.J. van Boele A., Bruggen J. van, & Hustings F., 2016. *Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.*

Witteveldt, M., & Edelman, G., 2019. *Trendberekeningen weidevogelmeetnet 2019. Achtergronddocument. Intern rapport Provincie Noord-Holland.*

Martin Witteveldt is ecooloog bij de provincie Noord-Holland

Hoofdstuk 2

Weidevogelseizoen 2024

Een turbulent jaar

JERRY LUST & NIENKE KWIKKEL

^ Figuur 2.1 Het broedseizoen 2024 in cijfers.

2.1 Voorproefje seizoen 2024

Het broedseizoen voor de boerenlandvogels in Noord-Holland is bijzonder verlopen. Het broedsucces is afhankelijk van het weer, het beheer, de nestbescherming, het voedselaanbod voor de kuikens en de druk van roofdieren. Dit jaar had de grote hoeveelheid neerslag een sterke invloed op zowel de activiteiten van de boeren als de vogels. Daarnaast hadden roofdieren een grotere impact dan in 2023. Deze twee samen zorgden ervoor dat het broedsucces in de meeste gebieden voor de weidevogels lager was dan vorig jaar. Positief is dat de inzet en samenwerking tussen agrariërs, vrijwilligers, agrarische natuurvereniging, wildbeheerders en Landschap Noord-Holland voor vele geredde nesten en kuikens heeft gezorgd. Er zijn grote verschillen tussen polders en lokale successen te melden. Juist deze lokale succesverhalen geven hoop en laten zien dat verbetering mogelijk is, terwijl de trend in onze provincie laat zien dat die verbetering nodig is. In dit artikel blikken we terug op het hele broedseizoen voor heel Noord-Holland.

2.2 Vondst eerste eieren

Het eerste kievitsei in Noord-Holland werd gevonden door Michel Mannes op 6 maart, nabij Heiloo op het land van de Boer-Swart. Dit was de vierde keer dat Michel het eerste kievitsei van Noord-Holland mocht aankondigen. Dit jaar iets later dan het eerste ei van Nederland, dat werd op 2 maart gevonden in Gelderland. Op 16 maart werd een scholeksternest met drie eieren gevonden door Willem Overweg in Polder Oterleek, een bekende vindplaats voor een vroeg scholeksterei. Het eerste grutto-ei dook op in

Westzaan, op 20 maart. Op grote afstand zag Arian Benjamin de grutto op het nest gaan zitten om te broeden. Op de laatste dag van maart vond Gosse Douna vlakbij Middelie de eerste twee tureluureieren.

2.3 Eerste eieren steeds vroeger gevonden

In Friesland is bekend dat het eerste kievitseï steeds vroeger gevonden wordt, zo blijkt uit gegevens van het Compendium voor de Leefomgeving. Waar in de eerste helft van de 20ste eeuw het ei rond 20 maart werd gevonden in Friesland, is dat sinds 2000 eerder rond 11 maart. In Noord-Holland zien we sinds 2008 een verschuiving, vanaf dit jaar houden we de eerste eieren bij in de Boerenlandvogelmonitor. Analyse van die gegevens laat zien dat we in de periode 2008-2024 vooral een vervroeging van de vinddatum bij de scholekster en de tureluur zien. Het eerste scholeksterei wordt gemiddeld 18 dagen eerder gevonden en die van de tureluur 6 dagen eerder. De trend bij de vinddatum van de kievit en grutto is veel minder groot, maar toch licht merkbaar, respectievelijk 1 dag en 2 dagen eerder, zie ook tabel 2.1.

Let op: dit gaat om de vinddatum van eieren, niet om wanneer het eerste ei ook daadwerkelijk gelegd is. Deze datum wordt ook beïnvloed door hoeveel mensen zoeken, hoe vroeg zij beginnen, hoe intensief en waar zij zoeken. Mensen zoeken gelukkig steeds minder intensief op koude dagen, om de vogels niet onnodig te verstoren. Deze datum en trend is onderhevig aan meerdere factoren en kan daardoor afwijken van de trend in legdata.

EERSTE KIEVITSEI VAN NOORD-HOLLAND • Tessa Janssen

Tradities

Elk jaar wordt met smart uitgekeken naar de eerste eieren, een symbolische start voor het broedseizoen. Het vinden van het eerste kievitseï van het seizoen heeft traditioneel een speciale betekenis. In Friesland werd het vinden van het eerste ei met veel eer omgeven. Degene die het eerste ei vond, bracht het vaak ceremonieel naar de commissaris van de Koning, die het in ontvangst nam. Een symbolische gebeurtenis die werd gevierd door de hele gemeenschap. Tegenwoordig is het vinden van het eerste kievitseï in Friesland erkend als officieel cultureel erfgoed. Elders in het land is het eerste ei vooral de start om samen zoveel mogelijk nesten te beschermen en kuikens groot te brengen. Er worden alleen nog eieren gezocht op percelen waar legselbeheer is afgesproken en er per nest een vergoeding is.

✓ Tabel 2.1 Vinddata eerste eieren.

Soort	Vinddatum 2024	Gemiddelde vinddatum periode 2008-2024	Vervroeging over de periode 2008-2024	Vervroeging per jaar
Kievit	6 maart	11 maart	1 dag eerder	0,06 dag eerder per jaar
Scholekster	16 maart	28 maart	18 dagen eerder	1,13 dag eerder per jaar
Grutto	20 maart	26 maart	2 dagen eerder	0,12 dagen eerder per jaar
Tureluur	31 maart	3 april	6 dagen eerder	0,35 dag eerder per jaar

2.4 Vroege vogels in de problemen

Na de warmste en natste februari en maart dit jaar sinds 1901, sloeg het weer vanaf 21 maart om. Het bleef lang onder de 10 graden terwijl de hevige regen aanhield. Vogels die al vroeg eieren leggen, zoals de kievit, hadden het zwaar door de kou en de vele regen. De eerste 21 dagen zijn kievitkuikens afhankelijk van hun ouders om warm te blijven. Veel kuikens stierven kort na het uitkomen omdat ze meer tijd nodig hadden om zich op te warmen en daardoor onvoldoende tijd hadden om voedsel te zoeken. Ook de andere soorten hadden last van het natte weer. In sommige lagergelegen gebieden kwamen de nesten zelfs onder water te staan of zaten ze vast in de modder. Boeren konden vanwege de drassige grond pas laat het land op. Hierdoor moest vooral op maïsland veel werk achter elkaar gebeuren. De samenwerking en snelle afstemming tussen boeren, agrarische natuurverenigingen en vrijwilligers was cruciaal. Juist door die samenwerking werden vele nesten beschermd en gespaard.

2.5 Beschermen van nesten

De grootste inspanning van de vrijwilligers in het veld is het vinden en beschermen van nesten. Is een nest onvindbaar of mag een gebied niet betreden worden door uitgesteld maaien dan worden gedragswaarnemingen ingevoerd, zoals 'territoriaal', 'nestindicerend' of 'broedpaar'. De vrijwilligers gaan hiervoor in de loop van het broedseizoen meerdere keren bij een boer langs om de percelen te controleren. De resultaten die in tabel 2.2 worden weergegeven zijn de legfels die zijn gevonden in percelen met legfelbeheer of zonder beheervergoeding.

2.6 Hoge predatiedruk door o.a. vossen, ratten en kauwen

Later in het voorjaar werd het warmer en droger, terwijl de grond nat bleef. In theorie zijn dat goede omstandigheden voor de vogels. Die wisten ook wel een comeback te maken vanuit de slechte start. Maar helaas was de predatiedruk hoog. Ondanks de inspanningen van wildbeheerders. Op sommige percelen werd

vastgesteld dat meer dan de helft van de nesten was opgegeten. Terwijl het in andere gebieden weer veel minder ernstig was. De predatiedruk verschilde sterk per gebied. In de noordelijke gebieden, waar wildcamera's lieten zien dat vossen, kauwen en ratten de grootste rovers van eieren waren. Op Texel waren het vooral mantelmeeuwen, kraaien en kauwen. In Polder Zeevang waren het hermelijnen en ratten en onder Amsterdam vooral bunzingen, ratten en vossen. De predatie op kuikens is lastiger vast te stellen. Wel is duidelijk door waarnemingen dat dezelfde soorten een rol speelden, met daarbovenop nog roofvogels, zoals buizerds en kiekendieven.

**MEER NESTEN IN 2024 GETELD VAN
DE GRAUWE GANS** • Henk van Bruggen

✓ Tabel 2.2 De totale aantallen van getelde nesten per vogelsoort met uitkomstresultaten. Het gaat niet om aantallen vogels of populatiegrootte.

Soort	Totaal		Bekend		Uit		Niet uit		Uit in %		Predatie %		Beweiding		Werkz. heden		Verlaten		Overig		On-bekend	
	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023
Bergeend	3	4	3	2	3	2	0		100	100	0		0		0		0		0		0	
Bruine kiekendief	1		1		1		0		100		0		0		0		0		0		0	
Canadese gans	1	1	1	1	1	1	0	0	100	100	0		0		0		0		0		0	
Eend onbekend	5	5	3	2	1	1	2	1	33	50	2		2		0		0	1	0		0	
Eidereend	4	35	0	5	0	3	0	2	0	60	0	2	0		0		0		0		0	
Fazant	4	1	1	1	0	1	1	0	0	100	1		1		0		0		0		0	
Fuut		2		2		2		0		100												
Gele kwikstaart	22	13	18	8	10	4	8	4	56	50	2	1	0		0	1	4	2	2		0	
Graspieper	6	11	5	5	4	5	1	0	80	100	0		0		0		1		0		0	
Grauwe gans	22	17	14	12	8	8	6	4	57	67	3		0		0		3	4	0		0	
Grutto	1.152	1.064	916	895	607	693	309	202	66	77	222	145	4	1	9	9	57	30	0	3	17	14
Kievit	3.789	3.536	2.949	2.853	2.180	2.320	769	533	74	81	579	326	2	4	44	89	74	85	3	2	67	27
Kleine plevier	6	1	4	1	3	1	1	0	75	100	1		0		0		0		0		0	
Kluut	10	24	7	14	3	14	4	0	43	100	3		0		0		0		0		1	
Knobbelzwaan	3	1	3	1	1	0	2	1	33	0	0		0		0		2	1	0		0	
Kokmeeuw	32	6	7	6	5	4	2	2	71	67	1	2	0		0		0		0		1	
Krakeend	67	68	56	54	40	35	16	19	71	65	13	11	0		0	1	2	6	0	1	1	

Soort	Totaal		Bekend		Uit		Niet uit		Uit in %		Predatie %		Beweiding		Werkz. heden		Verlaten		Overig		On-bekend	
	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023	2024	2023
Kuifeend	22	17	17	9	13	9	4	0	76	100	3		0		0		1		0		0	
Meerkoet	269	205	210	160	180	140	30	20	86	88	23	17	0		0		1	1	1		5	2
	5	2	2	2	2	1	0	1	100	50	0		0		0		0		0		0	1
Onbekende soort	6	4	1		1		0		100		0		0		0		0		0		0	
Patrijs	2	4	0	4	0	4	0	0	0	100	0		0		0		0		0		0	
Scholekster	1.689	1.669	1.131	1.197	827	993	304	204	73	83	214	125	7	6	25	19	34	18	4	3	20	33
Slobeend	101	138	77	119	54	94	23	25	70	79	17	10	1	0	0	2	4	12	0	0	1	1
Tureluur	780	757	609	625	417	487	192	138	68	78	129	81	4	3	1	1	45	47	1	1	12	5
Veldleeuwerik	16	16	6	6	3	6	3	0	50	100	2		0		0		1		0		0	
Visdief	19	33	6	32	4	31	2	1	67	97	1		0		0		1	1	0		0	
Waterhoen	11	13	6	10	6	10	0	0	100	100	0		0		0		0		0		0	
Wilde eend	126	141	88	78	60	25	28	76	68	76	20	17	0	0	2	1	6	5	0	0	0	2
Wintertaling		1		1		1		0		100												
Witte kwikstaart	1	2	1	2	1	2	0	0	100	100	0		0		0		0		0		0	
Zomertaling	6	6	6	2	4	2	2	0	67	100	2		0		0		0		0		0	
Totaal	8.180	7.797	6.148	6.109	4.439	4.899	1.709	1.233	72	73	1.238	737	21	14	81	123	236	213	11	10	125	85
% van bekend resultaat			76	78	72	80	28	20			22	13	0,3	0,2	1,3	2,0	3,8	3,5	0,2	0,2	2,0	1,4

TURELUUR • Menno Schaefer

SCHOLEKSTER • Hans Brinks

2.7 Predatie in cijfers

Van het grootste deel van de gevonden nesten (76%) wordt ook het uitkomstresultaat geregistreerd. Op basis hiervan is er een indicatie te geven van de predatie of andere verliesoorzaken. Ook de beschermingshandelingen worden vastgelegd. De predatiecijfers van Noord-Holland tonen aan hoeveel nesten door vrijwilligers gecontroleerd zijn, en geconstateerd is dat zij verloren zijn gegaan aan het opeten door vogel of zoogdier. De predatie van kuikens is moeilijk te meten en is alleen indirect in te schatten via het broedsucces (BTS-tellingen). De predatie van legsels kwam uit op 22%, 20% geregistreerde predatie en 2% onbekende verliesoorzaak. In vrijwel alle gevallen is bij een onbekende verliesoorzaak (geen eieren teruggevonden in het nest) te herleiden naar predatie. Ten opzichte van 2023 is dit een toename van 9%.

Met de Mayfield-methode wordt ook het aantal dagen dat het nest daadwerkelijk beschermd is berekend. Waarbij de kans op het niet vinden van nesten omdat ze al gepredeerd zijn is meegenomen. Dan komt predatie veel hoger uit en geeft een realistischer beeld. Voor de kievit, komt het predatiegetal dan uit op 39%. Voor de grutto is dit 45%, voor de tureluur 44% en voor de scholekster 37%. Voor elke soort is dit een stuk hoger dan vorig jaar, zie ook tabel 2.3.

De ervaringen in het veld geven aan dat het predatiecijfer vanuit de database een onderschatting is. Met name omdat de predatie op kuikens stevig was, wat ook blijkt uit de BTS-tellingen uit meerdere gebieden. Deze tellingen bepalen het broedsucces van de grutto en het gemiddelde broedsucces voor de provincie was lager dan vorig jaar.

GRAUWE GANS • Menno Schaefer

KIEVIT • Hans Brinks

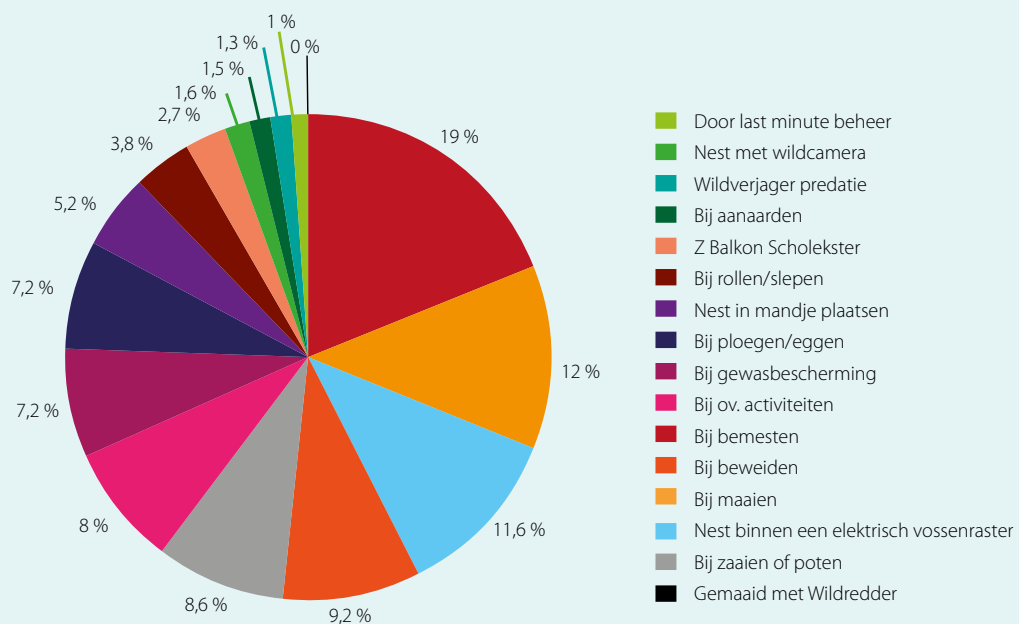
2.8 Verklaring hogere predatie

De druk van roofdieren is dit jaar hoog door een combinatie van factoren. In het kort: 2023 was een goed muizenjaar, wat leidde tot een succesvolle voortplanting van muizenetende roofdieren. Door de vele neerslag in 2024 liepen muizenholen vol, verdronken er velen en daalde de populatie. Daardoor moesten roofdieren uitwijken naar andere prooien. Waaronder eieren en kuikens van vogels op de weides en akkers. Dit is niet de enige reden voor de hoge predatiedruk, maar wel het belangrijkste verschil met 2023, dat een veel lagere predatiedruk kende.

✓ Tabel 2.3 Predatiecijfers op basis van het aantal dagen dat het beschermd is in 2023 en 2024.

Soort	Mayfield predatie percentage 2023	Mayfield predatie percentage 2024
Kievit	28%	39%
Grutto	33%	45%
Tureluur	26%	44%
Scholekster	22%	37%

Beschermde legfels 2024

^ Figuur 2.2 Beschermingshandelingen door de vrijwilligers.

2.9 Beschermingsactiviteiten

Vrijwilligers, maar ook agrariërs, registreren in de Boerenlandvogelmonitor of een nest actief beschermd wordt bij werkzaamheden op het land. In graslanden zijn dit de agrarische beschermingsactiviteiten:

- Om een nest heen maaien (OM)
- Rollen of slepen van de grasmatten (RS)
- Omheen werken en/of plaatsen sleepslangnestbeschermer bij bemesten (BM)
- Nestbeschermers plaatsen bij beweiding (NB)
- Delen niet maaien via last minute beheer (LM), zogenaamde kuiken-enclaves
- Bescherming door middel van het plaatsen van een elektrisch vossenraster (VR)
- Gemaaid met Wildredder (MW)
- Nest met wildcamera (WC)
- Wildverjager predatie (WVJ)
- Scholeksterbroedplatform (of balkon) (ZBS)
- In de akker- en tuinbouw gaat het om de volgende werkzaamheden:
  - Aanaarden/frezen van aardappelruggen (AA)
  - Ploegen/eggen (PE)
  - Zaaien/poten (ZP)
  - Gewasbescherming (GB)
  - Nesten in mandjes (ver)plaatsen (NiM) vooral bij ploegen, eggen, frezen, zaaien en poten

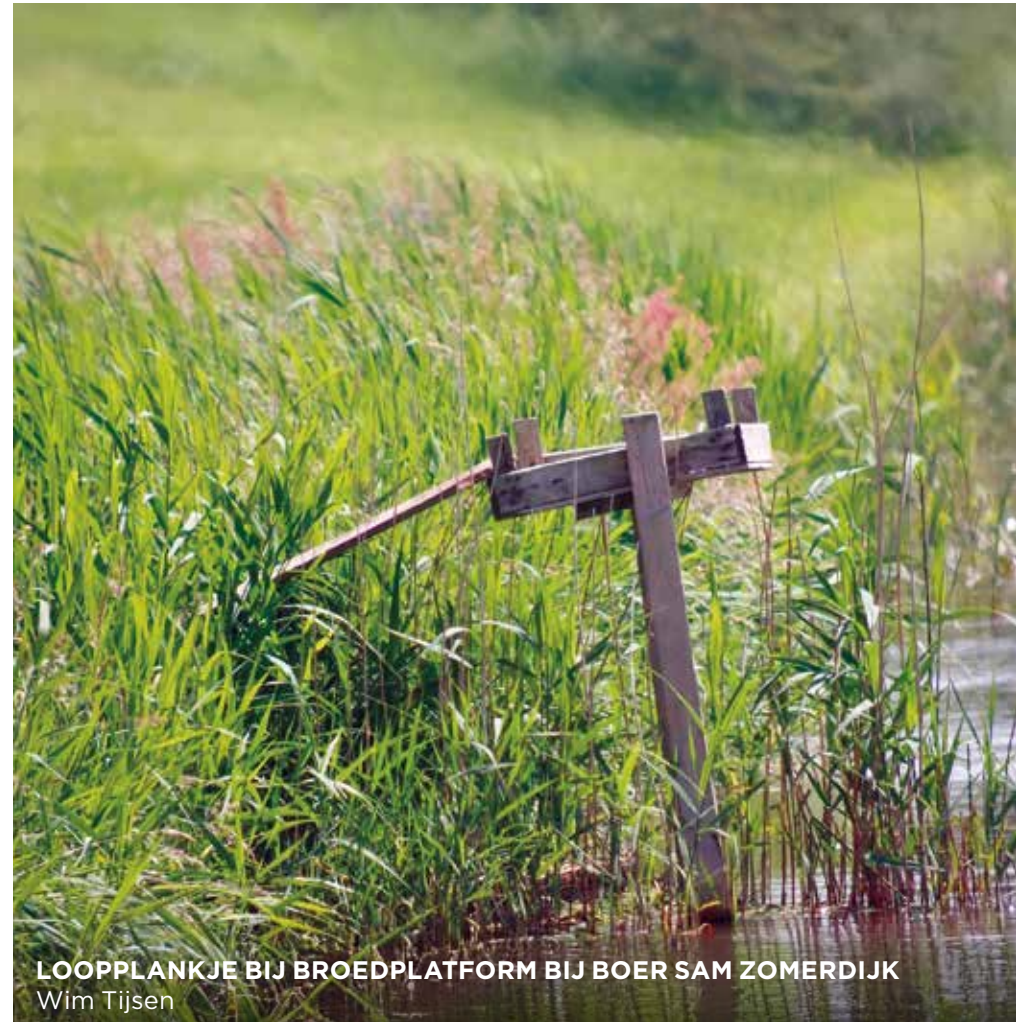
2.10 Nestbescherming

Dit seizoen is bij 2.376 nesten (29% van het totaal aantal geregistreerde legsels) geregistreerd op welke wijze deze beschermd zijn bij werkzaamheden. Het uitkomstresultaat van deze actief beschermde legsels ligt dit jaar iets hoger dan het totale uitkomstresultaat (72%), op 73%.

Het registreren of een nest beschermd is door een wildcamera, wildverjager of een elektrisch vossenraster is al een paar jaar mogelijk. Sinds 2023 is het ook mogelijk om een scholeksterbroedplatform te registreren.

Ongeveer 3% van alle legsels in Noord-Holland worden beschermd met een vossenraster. Opmerkelijk is dat het uitkomstresultaat van deze nesten 82% is, ten opzichte van het provinciale gemiddelde van 71% lijkt dit bescheiden. Dit is wel ook de ervaring uit het veld: de vossenrasters worden geplaatst in gebieden met veel vossen, maar het blijft lastig om de vos definitief uit het gerasterde gebied te houden. Daarnaast sluit dit de andere roofdieren natuurlijk niet uit. Dit jaar zijn 30 nesten beschermd met een wildverjager, waarvan 87% uitkwam. Op de scholeksterbroedplatforms hebben 67 scholeksters gebroed, met een uitkomstpercentage van 83%.

Ook het plaatsen van een nestbescherming is een veel voorkomende wijze van actieve bescherming op grasland bij beweiding met vee. Dit jaar zijn er opvallend minder beschermd met deze methode (3% terwijl in andere jaren 10% gebruikelijk is). Andere vormen van actieve bescherming, in volgorde van belang, zijn het beschermen bij bemesten door sleepslangnestbeschermers en er omheen maaien.

LOOPPLANKJE BIJ BROEDPLATFORM BIJ BOER SAM ZOMERDIJK
Wim Tijsen

Bijzondere waarnemingen uit het veld

Stapelnest

Op Wieringen werd een bijzondere stapel van twee nesten gevonden. Een meerkoetnest lag in de sloot tegen de paaltjes van een broedplatform aan, waar een scholekster ook al eieren op had gelegd. Beide nesten zijn uiteindelijk uitgekomen en de scholeksters werden ook nog alarmerend gezien. Om de kuikens veilig aan wal te helpen plaatste Wieringer boer Zomerdijk zelfs een loopplakje voor de laatste dagen. Of de kuikens ook vliegvlug zijn geworden is onduidelijk.

Spierwit kievitse

Dit jaar werd een spierwit kievitse gevonden door vrijwilliger Sjaak de Bruin nabij Uitgeest. Deze bijzondere kleur is ontstaan doordat er geen pigment aan de eischaal van calciumcarbonaat is toegevoegd. Er zijn geen aanwijzingen dat het schadelijk is voor de ontwikkeling van het kuiken. Maar het ei valt natuurlijk wel meer op, zowel voor weidevogelbeschermers, als voor roofdieren.

Pigmentloos tureluurnest

Ook vier witte tureluureieren werden gevonden. Na flink wat getwijfel of het wel écht van een tureluur was, bracht de wildcamera uitsluitel. Ook hier zat te weinig pigment in de schalen.

✓ Tabel 2.4 Bruto Territoriaal Succes van grutto's afgelopen jaren.

Jaar	Gemiddelde BTS (%)	Broedparen	Gezinnen	Oppervlakte geteld (hectare)	Aantal broedparen per 100 hectare	Kwalificatie
2017	51	1.427	729	11.621	12,3	Mogelijk voldoende
2018	58	1.879	1.089	19.485	9,6	Mogelijk voldoende
2019	64	1.154	736	11.611	9,9	Mogelijk voldoende
2020	43	1.462	635	19.780	7,4	Onvoldoende
2021	66	3.321	2.188	31.165	10,7	Voldoende
2022	53	1.498	797	16.248	9,2	Mogelijk voldoende
2023	73	1.485	1.032	16.657	8,9	Voldoende
2024	62	1.466	909	17.076	8,6	Mogelijk voldoende

2.11 Gedragswaarnemingen en de kuikenfase

In percelen waar kuikens veilig zijn dankzij latere maaidata of speciaal kuikenland, hoeven vrijwilligers het veld niet in om nesten te controleren. Zo wordt onnodige verstoring en predatie voorkomen. Wel worden daar gedragswaarnemingen gedaan om te beoordelen of het beheer goed is afgestemd of nog aanpassing vergt. In Noord-Holland worden jaarlijks 13.821 van zulke waarnemingen van weidevogels ingevoerd – aanzienlijk meer dan elders in Nederland. Deze gegevens zijn nuttig op bedrijfs- en gebiedsniveau voor het efficiënt opsporen en beschermen van nesten en kuikens. En daar waar nodig om snel het beheer bij te stellen.

2.12 Bruto Territoriaal Succes telt grutto kuikens

In grote delen van Noord-Holland zijn broedsucces tellingen uitgevoerd. Dit gebeurt door zogenaamde Bruto Territoriaal Succes (BTS) inventarisaties, waarbij eind april, begin mei binnen een begrensd gebied (dat groot genoeg is om de kuikens in groot te brengen) de territoria van grutto's worden geteld. Onderscheiden worden gebieden die geïsoleerd zijn door harde begrenzingen (met een A-status) en gebieden waar de grenzen vager zijn en waar vogels in en uit kunnen (B-status).

De periode voor landelijke tellingen wordt jaarlijks bepaald op basis van de start van de eerste legsels. Vier weken daarna vindt de 'alarmtelling' plaats, waarbij alarmerende broedparen, die nog

kuikens hebben, worden geregistreerd. Het aantal alarmerende paren wordt gedeeld door het aantal territoria om het broedsucces te berekenen. Deze waarde geeft een indicatie van de stabiliteit van de gruttopopulatie.

Grenswaarden voor broedsucces geven een indicatie voor de stabiliteit van de gruttopopulatie: onder de 50% is 'onvoldoende', 50-65% 'mogelijk voldoende', en boven de 65% is 'voldoende'. Hoewel de resultaten niet absoluut zijn, bieden ze wel waarde in relatieve zin. Op gebiedsniveau geven trends inzicht in de effectiviteit van het beheer. Vooral de aanwezigheid van geschikt biotoop blijkt essentieel voor het opgroeien van kuikens.

2.13 Toelichting BTS resultaten

In totaal zijn er in 2024 in 59 gebieden broedparen en gezinnen geteld door- of in samenwerking met vrijwilligers. Daarvan voldoen er 43 aan het telprotocol. Ze zijn uitgevoerd op een oppervlak van 17.225 hectare. Het gemiddeld broedsucces voor de grutto voor de provincie komt in 2024 uit op 62%. De waarden schommelen afgelopen jaren rond de 60%, waarin 2023 een BTS telde van 72%, het hoogste in de 8 jaar ervoor. Iets meer dan de helft (55%) van de getelde gebieden heeft echter een BTS van onder de 50%. Dit komt doordat grotere gebieden met veel grutto's zwaarder meetellen in het provinciale gemiddelde. Dit laat zien dat er in veel gebieden nog flink wat verbetering nodig is. En tegelijk dat grote aaneengesloten gebieden met goed beheer een grotere kans op een voldoende broedsucces hebben.

2.14 Resultaten per regio

Texel en Wieringen zijn geen ideale gebieden voor grutto's, hier is al jaren een laag voorkomen van grutto's en een relatief laag broedsucces (BTS). Op Texel is dit twee broedpaar per 100 hectare en op Wieringen rond de vijf per 100 hectare. Texel heeft dit jaar meer gebieden succesvol geteld, maar de BTS blijft hangen op 46%. Voor Wieringen is broedsucces (BTS) percentage voor het eerst sinds jaren mogelijk voldoende: namelijk 54%.

In West-Friesland is er ook dit jaar weer veel werk verricht voor het verzamelen van BTS gegevens. Het broedsucces is voor het eerst sinds 2020 weer 'voldoende' met 66%. De predatiecijfers van de nesten zijn in dit gebied relatief laag ten opzichte van de rest van Noord-Holland, maar er was ook dit jaar wel weer predatie van grote, bijna vliegvlugge kuikens. Dat blijft een zwak punt van de broedsuccesstelling.

In Noord-Holland Midden zijn alleen de resultaten weergegeven die door het collectief en de vrijwilligers in de boerenlandvogelmonitor zijn ingevoerd. ANV Water, Land & Dijken houdt de vinger ook goed aan de pols met aanvullende tellingen door professionals. Dit jaar is in de getelde gebieden de BTS gedaald van 83% vorig jaar naar 65% dit jaar. Nog steeds een voldoende broedsucces met weer een positieve bijdrage van Marken (70 broedparen/100 hectare met een BTS van 71%) en de Castricumerpolder (111 broedparen/100 hectare met een BTS van 66%), beheert door De Hooge Weide.

Regio Noord-Holland Zuid doet het dit jaar minder goed. In het gebied is het broedsucces ten opzichte van vorig jaar gedaald van 83% naar 64% en is daarmee 'mogelijk voldoende'. Predatie en het natte voorjaar heeft hier ook duidelijk zijn sporen nagelaten. In hoofdstuk 6 van dit jaarboek is te lezen hoe de tellingen in de Duivendrecht polder inzichten geven of ook voor de Kievit een broedsucces bepaald kan worden.

2.15 Seizoen 2024 samengevat

Samenvattend laat het broedsucces van de grutto voor 2024 zien dat het met veel nattigheid en een hoge predatiedruk een moeizaam jaar was. Het is niet verrassend dat het gemiddelde broedsucces lager is dan vorig jaar. Het broedsucces van 2023 was net 'voldoende' en werd gezien als een relatief goed jaar. Door het natte voorjaar en de hoge predatiedruk in 2024 was een lager broedsucces te verwachten. Toch zijn er ook polders en gebieden waar het broedsucces 'voldoende' was en zijn er zeker een goed aantal succesverhalen. Deze lokale succesverhalen geven hoop en laten zien dat verbetering mogelijk is, terwijl de trend in onze provincie laat zien dat die verbetering nodig is.

- ✓ Tabel 2.5 Telgegevens van de gebieden op basis waar van het Brutto Territoriaal Succes wordt berekend. Gebieden die geïsoleerd zijn door harde begrenzingen hebben een A-status en gebieden waar de kuikens in en uit kunnen lopen een B-status.

Gebied	Status gebied (A of B)	Oppervlakte (hectare)	Broedparen	Gezinnen	BTS in %	broedparen per 100 hectare
Texel						
De Hooge Berg e.o.	A	428	23	13	57	5,4
Polder Eijerland	A	2.433	27	23	85	1,1
Polder het Noorden	A	764	22	5	23	2,9
Polder Waal en Burg	A	730	44	13	30	6,0
Texel - Oost	A	2.055	12	2	17	0,6
Texel - Zuid	A	1.758	19	11	58	1,1
Texel - totaal		8.168	147	67	46	1,8
Wieringen						
Broekerpolder	A	104	9	4	44	8,7
Gesterkoog & Vatrop	A	111	2	1	50	1,8
Marskepolder	A	141	10	5	50	7,1
Normerpolder en Noorderbuurt	A	122	9	6	67	7,4
Oosterlanderkoog	A	216	9	5	56	4,2
Polder Waard-Nieuwland	A	150	6	2	33	4,0
Stroeërkoog	B	125	5	0	0	4,0
Westerlanderkoog e.o.	A	302	18	14	78	6,0
Wieringen - totaal		1.271	68	37	54	5,4

Gebied	Status gebied (A of B)	Oppervlakte (hectare)	Broedparen	Gezinnen	BTS in %	broedparen per 100 hectare
Schagen en omstreken						
Kaagpolder Zuid	A	50	2	2	100	4,0
Keinsmerwiel	A	70	19	18	95	27,1
Schagen - totaal		120	21	20	95	17,5
West-Friesland						
Binnenwijzend	A	274	5	2	40	1,8
Broerdijk-Noord	A	150	38	21	55	25,3
De Weere-Oost Abbekerk	A	200	19	14	74	9,5
Langereis-Zuid	B	250	16	9	56	6,4
Oosterblokker	B	200	11	2	18	5,5
Oosterdijk e.o.	A	100	19	16	84	19,0
Polder Mijzen	A	518	144	121	84	27,8
Schellinkhout	A	200	31	9	29	15,5
Sijbekarspel-Noord	A	150	23	16	70	15,3
Veereweg	B	150	38	30	79	25,3
Wadway	B	100	8	4	50	8,0
Wogmeer Noord-Spierdijk	B	150	13	5	38	8,7
Wogmeer-Zuid Hensbroek	A	100	20	7	35	20,0
West-Friesland - totaal		2.542	385	256	66	15,1

Gebied	Status gebied (A of B)	Oppervlakte (hectare)	Broedparen	Gezinnen	BTS in %	broedparen per 100 hectare
Noord-Holland midden						
Castricumerpolder - Groote Ven	A	75	83	55	66	110,7
Belmermeer	B	265	25	5	20	9,4
Graftermeer-Zuid	A	154	34	14	41	22,1
Krommeniedijk	A	129	17	11	65	13,2
Marken	A	279	199	142	71	71,3
Polder Oterleek	A	399	21	17	81	5,3
Schermer-Zuidwest	A	348	26	20	77	7,5
Wilmkebreepolder	A	21	3	1	33	14,3
Noord-Holland Midden totaal		1.670	408	265	65	24,4
Noord-Holland Zuid						
Aetsveldschepolder Oost	A	652	45	40	89	6,9
Bovenkerkepolder	A	761	149	119	80	19,6
Duivendrechtterpolder	A	264	6	0	0	2,3
Hekslootpolder	A	157	7	1	14	4,5
Holendrechtter- en Bullewijkerpolder**	A	253	7	8	114	2,8
Middelpolder	A	80	27	10	37	33,8
Noordpolder, beoosten Muiden	A	308	5	2	40	1,6

Gebied	Status gebied (A of B)	Oppervlakte (hectare)	Broedparen	Gezinnen	BTS in %	broedparen per 100 hectare
Polder de Ronde Hoep	A	1.064	176	111	63	16,5
Spaarnewoude Oost	A	287	11	2	18	3,8
Spaarnewoude West	A	131	49	11	22	37,4
Noord-Holland Zuid - totaal		3.305	437	264	60	13,2
Totalen Noord-Holland		17.076	1.466	909	62	

Reproductiegetal / BTS getal

Onvoldoende	<50%
Mogelijk voldoende	50-65%
Voldoende	>65%

- ** Bij een broedsucces van >100% is sprake van meer alarmerende paren, dan er broedparen zijn vastgesteld. Hiervoor zijn een aantal oorzaken:
- A: Er kan te vroeg gestart zijn met de broedparentelling dan de adviesperiode, waardoor er een ondertelling plaats vond.
  - B: Er is een ondertelling van het aantal broedparen geweest bij de inventarisatieronde, de grutto's vestigden zich soms laat dit voorjaar.
  - C: Bij de zogenaamde alarmtelling is er door veel alarm het daadwerkelijk aantal overschat, de kans hierop is het grootst bij hoge concentraties van alarmerende broedparen in een (deel)gebied.
  - D: Het kan voorkomen dat een gebied met een ecologische eenheid een zogenaamde B-status heeft, waardoor enige instroom uit een ander gebied plaats heeft gevonden.

SCHOLEKSTER • Henk van Bruggen

Aantal boerenlandvogelbeschermers en -tellers

Het totale aantal vrijwillige boerenlandvogeltellers is 772 vrijwilligers. Het aantal jaren dat een vrijwilliger gemiddeld actief is, was de laatste 10 jaar lichtjes aan het stijgen van 8 naar 10. Die stijging heeft niet doorgezet en is dit jaar 9,5. Een positieve verklaring: er zijn dit jaar een record aantal nieuwe vrijwilligers gestart, namelijk 72.

2.16 Wat doet Landschap Noord-Holland voor de vrijwilligers?

Gefinancierd uit de subsidie 'Betrekken bij Groen' van de Provincie Noord-Holland Landschap Noord-Holland ondersteunt en faciliteert de 22 boerenlandvogelgroepen. Deze groepen functioneren door de inzet van een vrijwillige coördinator. Wanneer er geen coördinator beschikbaar is, en vrijwilligers vooral bij de agrarische natuurverenigingen actief zijn, dan nemen ANV's de coördinatie rol over via de inzet van veldcoördinatoren. Zoals het indelen van (nieuwe) vrijwilligers, eerste aanspreekpunt zijn bij vragen, en soms het presenteren van de resultaten.

2.17 Cursussen, bijeenkomsten en informatievoorziening

Landschap Noord-Holland zorgt voor de kennisuitwisseling en informatievoorziening van agrariërs en vrijwillige weidevogelbeschermers. Nieuwe vrijwilligers worden geworven en via de 'basiscursus boerenlandvogelbescherming' opgeleid in theorie en daarna met deels professionele praktijkbegeleiding in het veld verder opgeleid. Via de Groene Academie is er een E-Learning module Weidevogelbeheer te volgen op de website 'Leer je Groen'. Er verschijnt maandelijks een nieuwsbrief Boerenlandvogels voor boeren, vrijwilligers en agrarische collectieven. Daarnaast worden verschillende cursussen en workshops ontwikkeld en aangeboden op basis van de behoefte of actuele thema's (zie tabel 2.6).

2.18 Inspiratiemiddag Boerenlandvogels

De Inspiratiemiddag Boerenlandvogels op vrijdag 2 februari in De Vest in Alkmaar, was een groot succes. Het was een middag vol kennisuitwisseling over boerenlandvogels. Zo'n 300 belangstellenden die in hun dagelijks (vrijwilligers)werk met weidevogels te maken hebben, woonden de middag bij. Er waren lezingen en werksessies waarbij vrijwilligers, boeren, wetenschappers en wild- en natuurbeheerders hun kennis deelden of met elkaar aan het werk gingen. En er was volop gelegenheid voor de aanwezigen om elkaar te spreken en ervaringen uit te wisselen. Het was een mooie aftrap van het seizoen waarbij het verzoek was aan iedereen om in het seizoen elkaar op te zoeken, samen te werken en elkaar te helpen.

GEEN LEGSELS GETELD IN 2024 VOOR DE FUUT • Wil Doorn-Meijne

✓ Tabel 2.6 Overzicht van cursussen en aantal deelnemers in 2024.

Thema cursussen	Plaats	Deelnemers
Basiscursus: 5 theorieavonden, 1 excursie	Heiloo	46
E-Learningmodule ter voorbereiding Basiscursus	Digitaal	32
Aangepaste basiscursus voor de Vechtstreek: 3 theorieavonden	Weesp	26
Lezing: kleine zangvogels	Heiloo	34
BTS cursus Bovenkerkerpolder	Amstelveen	7
Coördinatorenendag	Petten	25

2.18 Boerenlandvogelmonitor

De website boerenlandvogelsnederland.nl geeft toegang tot de database 'Boerenlandvogelmonitor', beheerd door koepelorganisatie LandschappenNL. Via deze landelijke database worden alle legsels en waarnemingen van boerenlandvogels ingevoerd op perceel-, bedrijf- en gebiedsniveau. Met deze data kan de individuele vrijwilliger, agrariër, weidevogelgroep, agrarisch collectief inzicht krijgen en zo conclusies trekken voor het beheer. Op provinciaal en landelijk niveau worden de cijfers gebruikt voor trends en ontwikkelingen.

2.19 Geleverde materialen in seizoen 2024

Landschap Noord-Holland zorgt voor de ontwikkeling, aanschaf en verspreiding van zowel cursus-, als beschermingsmateriaal ten behoeve van de boerenlandvogelbescherming aan agrariërs en de vrijwilligers(groepen) in de provincie. Deze worden vóór de start van het weidevogelseizoen rondgebracht, zodat iedereen goed voorbereid aan het werk kan (zie tabel 2.7).

✓ Tabel 2.7 Overzicht geleverde beschermings- en registratiemateriaal.

Thema Materiaal	Aantal
Markeersticken	2.550
Vlaggensticken t.b.v. verjagen families met kuikens in te maaien grasland	20
Rieten mandjes t.b.v. verplaatsen Kievit- en scholeksterlegsels op bouwland	260
Nestbeschermers (koeien en schapen)	25
Veldgidsen boerenlandvogelbescherming	72
Sleepslangnestbeschermers	29
Bordjes Vrijwillige Boerenlandvogelbescherming voor plaatsing in veld/boerderij	8
Nestregistratieboekjes	85
Nestregistratie- / stalkaarten voor op de boerderij*	25
Vergunningen	8

* ANV Water, Land & Dijken stuurt al hun leden een compleet pakket inclusief stalkaarten.

*Jerry Lust is coördinator Boerenlandvogelbescherming bij Landschap Noord-Holland
Nienke Kwikkel is projectleider Boerenlandvogels bij Landschap Noord-Holland*

Hoofdstuk 3

Meetnet Agrarische Soorten in 2024

Het raadsel van de Wieringermeer

HENK JAN OTTENS

3.1 Wat is er gebeurd met de veldleeuwerik?

Landschappelijk hebben akkerbouwgebieden in Nederland veel gemeen. Het zijn vaak open gebieden met weinig beslotenheid waarin een groot gedeelte van de agrarische oppervlakte jaarlijks roterend is ingeruimd voor de verbouw van aardappels, suikerbieten en granen. Hoe op het oog gebieden kunnen overeenkomen, ze kunnen ook op raadselachtige wijze van elkaar verschillen. Neem bijvoorbeeld de veldleeuwerik die in veel akkerregio's tot één van de belangrijkste soorten kan worden gerekend, maar die in de Wieringermeer vrijwel ontbreekt als broedvogel. Terwijl oorspronkelijk de Wieringermeer ook rijk aan veldleeuweriken was. Wat is er gebeurd?

In deze bijdrage vergelijken we de Wieringermeer met andere akkerregio's en proberen we, zonder direct een plausibele verklaring voor handen te hebben, het 'raadsel van de Wieringermeer' te ontrafelen. Als tegenhanger van de veldleeuwerik nemen we ter vergelijking een andere akkerzanger mee, de gele kwikstaart, die wel algemeen is in de Wieringermeer. Maar eerst zoomen we in op het agrarisch grondgebruik in verschillende akkerregio's.

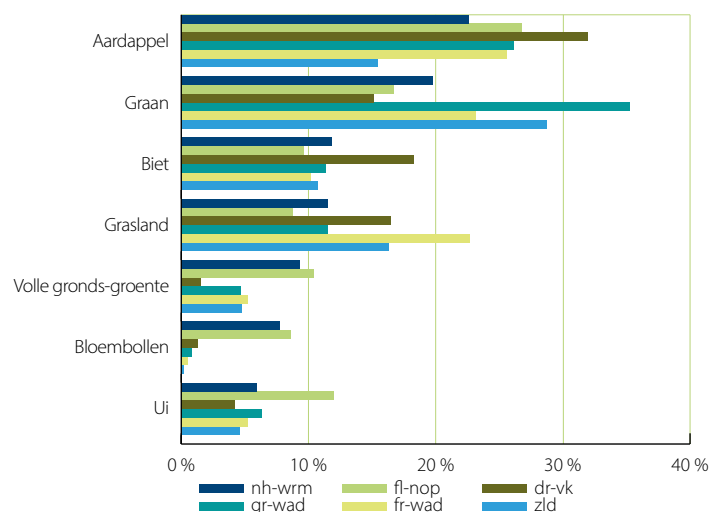
3.2 Grootschalig open akkerbouwgebied

Het agrarisch grondgebruik in Nederland heeft voornamelijk een bestemming als grasland, maar in verschillende regio's is het juist akkerbouw dat de boventoon voert. Soms in besloten landschappen en dan vaak in gebruik als maïsland, maar meestal in grote open ontginningsgebieden, zoals de Drents-Groningse veenkoloniën of

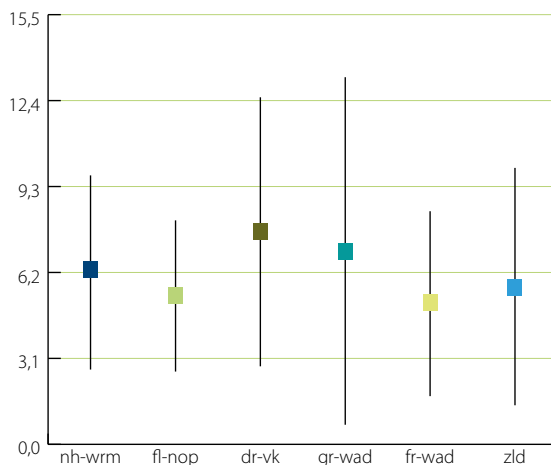

WAT IS ER GEBEURD MET DE VELDLEEUWERIK
IN DE WIERINGERMEER? • Z. Blomendal/NIS

Aandeel gewassen per akkerregio

Akkerregio's: gemiddelde kavelgrootte

^ Figuur 3.1 Agrarisch grondgebruik en gemiddelde kavelgrootte en standaarddeviatie in de Wieringermeer en vijf andere akkerregio's in Nederland in 2023 (Basis Registratie Gewaspercelen, ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 2023). Nh-wrm = Noord-Holland Wieringermeer, fl-nop = Flevoland Noordoostpolder, dr-vk = Drenthe Veenkoloniën, gr-wad = Groningen waddenkust, fr-wad = Friesland waddenkust, zld-zld = Zeeland.

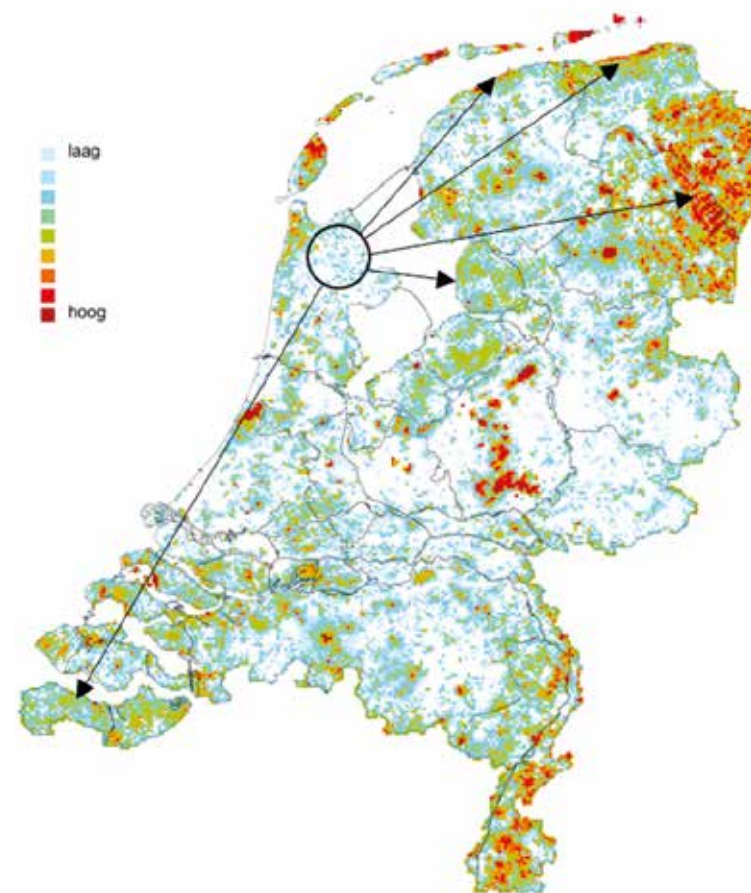
op kleigronden langs de waddenkust in Groningen en Friesland, in de Flevopolders of in Zeeland. In Noord-Holland past de Wieringermeer in het rijtje 'grootschalige open akkerbouwgebieden'. Met een oppervlakte van een dikke 20.000 hectare is de oude droogmakerij een akkergebied van formaat en is het kerngebied van het leefgebied 'open akkerland' in de provincie Noord-Holland. De bodem bestaat er hoofdzakelijk uit kleigronden, van lichte zavelgronden, een mengvorm van zand en klei,

oplopend naar zware zavelgronden, lichte zeekleigronden en zelfs een beperkte oppervlakte dat uit zware zeeklei bestaat. Beslotenheid in de Wieringermeer bestaat uit de aanplant van bossingels, wegen die omzoomd worden door bomen en boerderijen die omringd zijn door bosschages. Precies zoals in de andere regio's, zei het dat de samenstelling van de bodem per plek kan verschillen. In figuur 3.1 zijn, op basis van gegevens uit 2023, per regio de belangrijkste gewassen uit het bouwplan weergegeven.

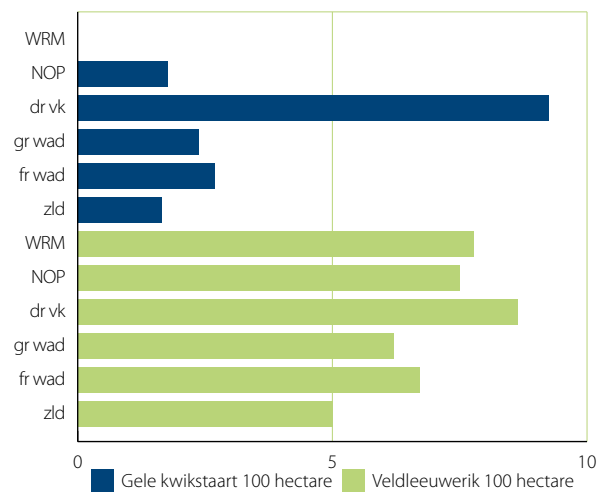
3.3 Stoffering van de bodem

In alle akkergebieden is de combinatie van aardappel-, graan- en suikerbieten teelt en de aanwezigheid van graslanden de belangrijkste stoffering van de bodem. In de Wieringermeer hebben deze gewassen een gezamenlijke oppervlakte van 65%, terwijl in andere regio's dit aandeel kan oplopen tot boven de 80% van het agrarisch grondgebruik (Drenthe, Groningen en Friesland). De resterende oppervlakte is vooral in gebruik voor de teelt van volle gronds-groente, bloembollen en uien (Wieringermeer en Noordoostpolder) tot een bedekking die oploopt tot soms meer dan van 90% van het agrarisch grondgebruik. De overeenkomsten beperken zich niet alleen tot het grondgebruik. Ook de kavelgrootte in de akkergebieden is van een vergelijkbare omvang en is gemiddeld 6,2 hectare per perceel (figuur 3.1). In de Wieringermeer is de gemiddelde kavelgrootte met 6,3 hectare iets groter dan het gemiddelde. De grootste kavels, met respectievelijk een gemiddelde oppervlakte van 7,7 hectare en 7,0 hectare zijn te vinden in de Drentse veenkoloniën en langs de Groninger waddenkust. In Friesland zijn hier de kavels juist het kleinst met gemiddeld een oppervlakte van 5,1 hectare. Ook de oppervlakte agrarisch natuurbeheer verschilt weinig per regio. Gemiddeld beslaat het aandeel natuurvriendelijke maatregelen per regio ongeveer 1,25% van de betaalde oppervlakte. In de Wieringermeer en langs de Friese waddenkust ligt de grootste oppervlakte maatregelen met een aandeel van respectievelijk 1,96% en 2,02%. Het aandeel natuurmaatregelen is het kleinst langs de Groningse waddenkust met 0,74% van de totale oppervlakte akkerland.

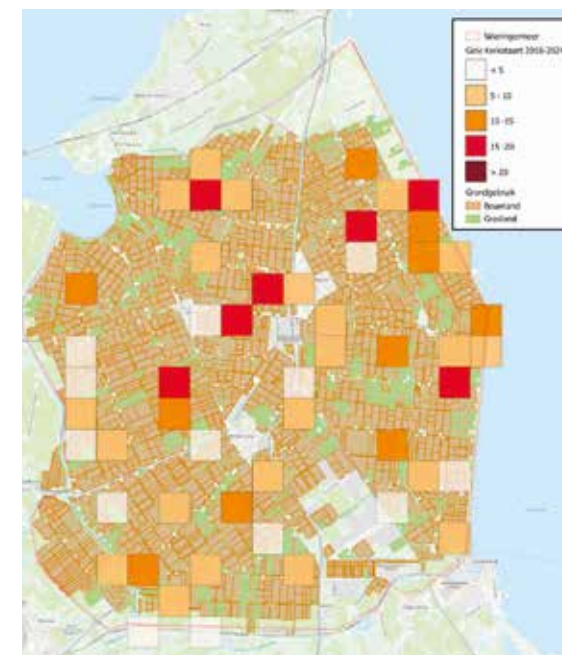
Veldleeuwerik Broedvogels dichtheid 2013 - 2015

^ Figuur 3.2 Verspreiding van de veldleeuwerik in Nederland. Met pijlen zijn de akkerregio's weergegeven waarmee de Wieringermeer is vergeleken. De mate van roodkleuring geeft de dichtheid aan veldleeuwerikterritoria weer. Vogelatlas van Nederland (Sovon 2018). Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer.

^ Figuur 3.3 De gemiddelde dichtheid per 100 hectare van de veldleeuwerik en de gele kwikstaart in zes akkerregio's in Nederland op basis van tellingen in het kader van het Meetnet Agrarische Soorten (MAS) in 2010-2024 (zie voor terminologie figuur 3.1). De gegevens van Zeeland zijn ontleend aan 'Beleidsmonitoring broedvogels in Zeeland 2013-2019' (Vergeer et al., 2019).

^ Figuren 3.4 en 3.5 In de bovenste twee figuren is de berekende dichtheid per kilometerhok weergegeven uit het Meetnet Agrarische Soorten. De mate van roodkleuring staat symbool voor de dichtheid.

3.4 Verspreiding veldleeuwerik

In de verspreidingskaart van Nederland (figuur 3.2) van de veldleeuwerik zijn verschillende akkerregio's goed herkenbaar. Met name de akkers in Drenthe en Groningen herbergen grote aantallen veldleeuweriken. In de figuren 3.3 en 3.4 is een overzicht gegeven van de dichtheden per regio voor veldleeuwerik en gele kwikstaart. In bijna alle akkergebieden zijn gele kwikstaarten talrijker dan veldleeuweriken met uitzondering in de Drentse veenkoloniën waar de stand van de veldleeuwerik gemiddeld bijna op 10 paar per 100 hectare uitkomt. En hoe bijzonder is het ontbreken van veldleeuweriken in de Wieringermeer terwijl gele kwikstaarten er gemiddeld bijna 8 paar per 100 hectare haalt. Extra bijzonder omdat broedende veldleeuweriken wel in naburige regio's als ten zuiden van Julianadorp en op Texel voorkomen en er algemeen zijn.

3.5 Waarom de Wieringermeer als broedvogel verlaten?

Direct na de inpoldering in 1930 wordt door ornithologen al gewag gemaakt van zingende veldleeuweriken in de Wieringermeer (Op de Coul 1932, van Dobben 1932). In 1937 wordt gerept over matig voorkomen wat neerkomt op 'enkele honderden malen waargenomen' (Schaank 1937). Begin jaren zestig beschrijft Woets de veldleeuwerik als een algemene soort (Woets 1963). Ook in recentere tijden wordt voor de Wieringermeer het voorkomen van veldleeuweriken vermeld (Teixeira 1979, Vergeer 2002) en in 'broedvogels van Noord-Holland' wordt voor de veldleeuwerik een presentie voor akkergebieden van 80% gegeven, zonder dat dichtheden per 100 hectare worden vermeld (Ruitenbeek 1990). In de meest recente broedvogelatlas uit 2018 doemt de Wieringermeer voor het eerst op als een witte, bijna lege vlek (Bos 2018). De start van het Meetnet Agrarische Soorten (MAS) van provincie Noord-Holland in 2020 sluit hierop aan waarin waarnemingen in de jaren 2020-2024 van de soort uit de polder in het geheel ontbreken.

Het verdwijnen van de veldleeuwerik uit de Wieringermeer lijkt dus van recente oorsprong. Iets dat z'n beslag heeft gekregen vanaf de eeuwwisseling en ten tijde van de tweede broedvogelatlas (2012-2015) zichtbaar werd op verspreidingskaarten en bevestigd wordt

VELDLEEUWERIK IS EEN EEN INSECTENETENDE SOORT
Edwin Rem/NIS

NEST VELDLEEUWERIK • Krijn Trimbos/NIS

vanuit het MAS. De steekproefomvang van het MAS en de spreiding van de telpunten is met 1 telpunt per 225 hectare bovengemiddeld en sluit goed aan bij de homogeniteit van het landschap. Methodologisch is het telsysteem voldoende robuust dat het niet aannemelijk is dat aanwezige veldleeuweriken op landschapsschaal worden gemist. Ook de soortenkennis van onze professionele tellers in de polder is op orde, zodat mag worden aangenomen dat aanwezige veldleeuweriken niet over het hoofd worden gezien.

3.6 Verandering voedselaanbod

Naar de werkelijke reden waarom de veldleeuwerik uit de Wieringermeer is verdwenen, blijft het gissen. Een verandering in het voedselaanbod is het meest voor de hand liggend. Ten opzichte van graslanden herbergen akkers vaak minder insecten (de Haan 2023) en is het aanbod van insecten in kleigebieden vaak weer kleiner dan op akkers op dal- of zandgronden (Drenthe en Groningen). Veldleeuweriken zijn voor het voedsel voor hun jongen afhankelijk van de beschikbaarheid van larven van vooral kevers, vlinders, tweevleugelen (o.a. vliegen en muggen), vliesvleugelen en spinnen (Ottens 2014). Speelt een mogelijke verandering in de aanwezigheid en beschikbaarheid van deze prooisorten een bepalende rol bij de teloorgang van de veldleeuwerik in de Wieringermeer? Op landschapsschaal is dat bijna niet voor te stellen. Maar als de beschikbaarheid van insecten daadwerkelijk gekrompen is, waarom speelt dit de gele kwikstaart dan geen parten? Eveneens een insectenetende soort die in de Wieringermeer vermoedelijk afhankelijk is van dezelfde prooisorten en wijdverbreid is in de polder.

Kortom het signaleren van veranderingen wil niet zeggen dat automatisch ook verklaringen voor handen zijn. De casus die voor ligt is dermate interessant om nader onderzoek naar te doen. Een combinatie van voedselonderzoek (insecten) en broedbiologisch onderzoek naar gele kwikstaart en veldleeuwerik, ook buiten de Wieringermeer geeft inzicht in voedselbeschikbaarheid, het broedgedrag en opgroeimogelijkheden voor kuikens en sterfteoorzaken. Beide soorten worden ook in andere delen van het land onderzocht zodat vergelijkingen met vergelijkbare gebieden mogelijk zijn. De rol en de omvang van het agrarisch natuurbeheer als 'managementtool' voor ontheemde veldleeuweriken biedt aansluitend de mogelijkheden om tot een verdere optimalisatie van het akkerbeheer in de Wieringermeer te komen. De vraag daarbij is welke vormen van beheer in te zetten en waar?

Want de Wieringermeer zonder veldleeuweriken dat kan toch niet?

Henk Jan Ottens is onderzoeker bij het Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels

Hoofdstuk 4

Gegrepen door kerkuilen en steenuilen

Vrijwilligers achter het succesverhaal

KOEN WILLEMSSEN

EEN KERKUILENGEZIN MET 4 JONGEN EET AL GAUW
100 MUIZEN EN RATTEN PER WEEK • Pixabay

4.1 Mysterieuze vogels

Boven een scherpe haaksnavel staan donkere of juist knalgele ogen die je indringend aankijken. Een bijzonder beeld dat je niet ongeroerd laat. Er zijn maar weinig mensen die een uil van dichtbij hebben gezien. De vrijwilligers van de kerkuilen en steenuilen werkgroepen maken dat betoverende moment regelmatig mee. Zij zetten zich met ziel en zaligheid in om deze uilen in Noord-Holland een stem en een thuis te geven. Eenmaal gegrepen door deze mysterieuze en prachtige vogels, laten ze je niet zomaar los.

4.2 Het begin van de kerkuilenwerkgroep

‘Er ligt een kerkuil op mijn erf die niet meer zo veel beweegt.’ Dat was het bericht dat een boer in Middenmeer aan Luc Smit gaf. Luc, lid van de vogelwerkgroep Wierhaven, ging meteen een kijkje nemen. Kerkuilen waren 35 jaar geleden (medio 1989) zeldzaam en je zag ze nauwelijks. In Noord-Holland hadden ze toen al meer dan tien jaar niet meer gebroed. Dat bezoek deed iets met hem. Het beeld van een bijna spookachtig gezicht met helderwit en lichtbruine lijf liet hem niet los. Vastbesloten om iets voor kerkuilen te gaan doen, verspreidde hij honderden flyers in de omgeving, met de vraag of mensen kerkuilen op hun erf hadden en of ze geïnteresseerd waren in een nestkast. Niet iedereen stond te springen en hij kreeg maar een handvol reacties. Toch was dit het begin van iets moois. De bevrogen vogelaar wist toen nog niet dat hij daarmee de basis legde voor een werkgroep die nu veel groter is.

4.3 Hecht netwerk van vrijwilligers

De start met de nestkasten ging niet van een leien dakje, maar na flink aanhouden, wisten de uilen de nestkasten te vinden. Door de jaren heen groeide het aantal nestkasten enorm en inmiddels hangen er meer dan 1.000 kerkuilenkasten in Noord-Holland. Met de groei van de kerkuilenpopulatie, nam ook het aantal betrokken vrijwilligers toe en kreeg het werk een steeds professionelere aanpak. "In het begin timmerden we de kasten zelf in elkaar. We verzamelden dan aanhangers vol sloophout of oude vloeren" vertelt Luc. Inmiddels is er een hecht netwerk van vrijwilligers ontstaan, verdeeld over verschillende regio's. Deze enthousiaste mensen doen veel belangrijk werk. Zij hebben contact met de boeren en plaatsen de nestkasten hoog in de schuren, doen controles en onderhoud. Als er jongen zijn, worden de vogels geringd en alle gegevens verzameld. Door nauw contact met de mensen en een groot hart voor de vogels maken ze echt impact.

4.4 Boeren vragen nu zelf om nestkasten

Waar er vroeger honderden flyers nodig waren voor een paar reacties, benaderen boeren nu zelf de werkgroepen met de aanvraag voor een nestkast. "Eigenlijk is iedereen enthousiast en denkt graag mee. Mensen raken soms heel betrokken bij 'hun' uilen en willen alles van dichtbij in de gaten houden. En als je dan langere tijd contact hebt met mensen, bouw je toch een vertrouwensband op" zegt Luc. "Ik heb van sommige mensen wel een sleutel gehad tijdens vakanties, dat zegt wel wat, denk ik". Het heeft er ook zeker mee te maken dat alles in goed overleg

LUC SMIT RINGT EEN KERKUIL • André Klaver

LUC SMIT • André Klaver

STEENUIL • Pixabay

JOPIE RINGT STEENUIL • Koen Willemsen

gaat. Luc vervolgt: “Bezoeken worden afgestemd, we staan nooit onaangekondigd op de stoep. Soms worden burens, vrienden, familie of gasten zelfs uitgenodigd als we langskomen!” Voor boeren is het uilendieet een extra reden om blij met ze te zijn. Een kerkuilengezin met 4 jongen eet al gauw 100 prooidieren, zoals muizen en ratten, per week!

4.5 Kerkuilen echte nachtbrakers

Kerkuilen leiden een teruggetrokken bestaan en worden pas actief als de zon onder is. Deze nachtbrakers zijn echte boerenlandbewoners en vestigen zich graag in donkere hoekjes van schuren en heel af en toe ook in kerktorens. Broeden doen kerkuilen tegenwoordig soms nog wel in boomholtes, maar voornamelijk in nestkasten.

Voor hun voortplanting en voortbestaan is voedsel de meest beperkende factor: de muizenstand. Geruisloos vliegen ze door de nacht en met hun scherpe klauwen grijpen ze muizen met

dodelijke precisie. Hun spookachtige krijs zou in menige horrorfilm passen.

Door vrijwilligers is het aanbod aan nestgelegenheden voor deze bijzondere vogel in de jaren ontzettend gestegen, wat een heel positief effect heeft gehad op de populatie. Hoewel de aantallen vogels schommelen, afhankelijk van het weer en het voedselaanbod, is een duidelijke toename te zien over de jaren in Noord-Holland.

4.6 Start van de steenuilenwerkgroepen

Door het succes van de kerkuilenbescherming ontstond er het idee om eenzelfde aanpak te gebruiken voor steenuilen. Deze kleine uiltjes hadden het moeilijk in Noord-Holland en konden wel wat extra aandacht gebruiken. Samen met Landschap Noord-Holland werd een plan opgesteld en enthousiaste vrijwilligers werden al snel gevonden voor een steenuilenwerkgroep.

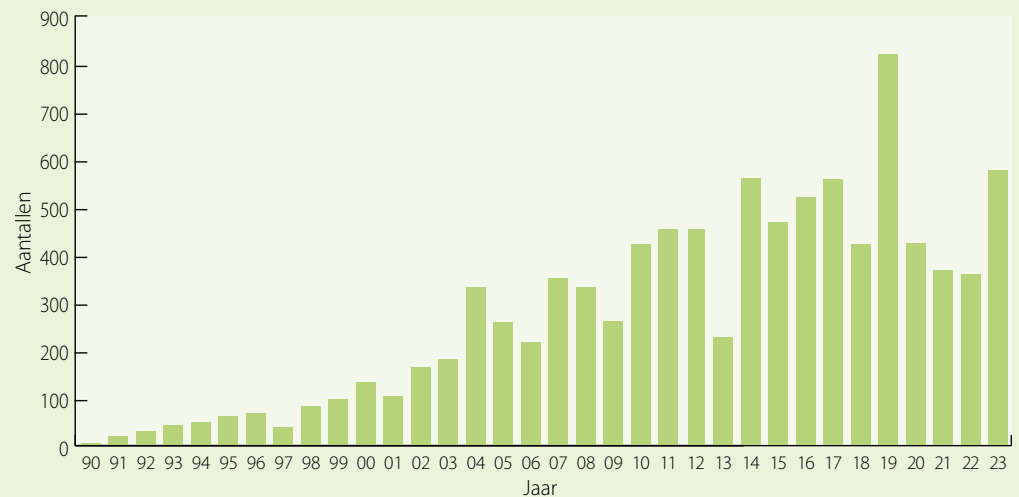

STEENUIL • Pixabay

Kort na de start van de steenuilenwerkgroepen kwam Ellen de Bruin in beeld. Via de Vogelwerkgroep Amsterdam hoorde ze over de werkgroepen voor kerkuilen en steenuilen. Ellen werd al snel coördinator van de steenuilenwerkgroepen in Noord-Holland. Tweemaal per jaar komen de werkgroepen uit de verschillende regio's in Noord-Holland samen. De gegevens worden besproken en doorgegeven aan de landelijke organisatie 'STONE'. Ellen: "Ik hou ervan om dingen te regelen en op deze manier echt wat voor de vogels te betekenen."

Ze heeft die taak bijna 20 jaar op zich genomen en is nauw betrokken geraakt bij de vogels: "Het zijn mysterieuze beesten die je niet altijd makkelijk te zien krijgt. Door dit werk kun je ze van dichtbij in hun grote ogen aankijken, heel bijzonder. Naast dat je heel concreet bezig bent voor de vogels, heb je contact met boeren en buitenlui, dat maakt dit vrijwilligerswerk heel erg leuk en afwisselend."

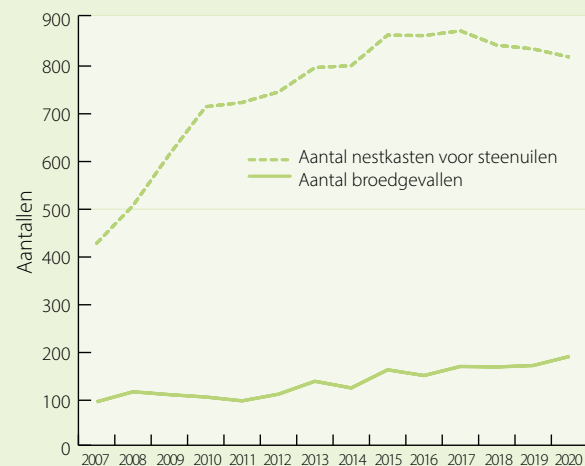
Kerkuil jongen uitgevlogen eerste broedsels Noord-Holland

^ Figuur 4.1 Kerkuil jongen uitgevlogen eerste broedsel periode 1990-2023.

Bron: Kerkuilenwerkgroep Noord-Holland.

Steenuilen in Noord-Holland

^ Figuur 4.2 Overzicht aantal nestkasten voor steenuilen en aantal broedgevallen in Noord-Holland in de periode 2007-2019.

Bron: Steenuilenwerkgroep Noord-Holland.

4.7 Steenuilen in een veranderend landschap

Steenuilen zijn uilen die ook overdag actief zijn en eten het liefst muizen. Bij een gebrek aan voedsel pakken ze nog wel eens reptielen, insecten of zelfs wormen. Ze broeden van nature in boomholtes, maar nestkasten vormen een uitstekend alternatief. Ellen onderstreept nog maar eens de waarde van de vrijwilligers voor de steenuil: "In sommige regio's zijn de nestkasten cruciaal voor de broedgelegenheid." Het zijn echte vogels van kleinschalig agrarisch cultuurlandschap en dat staat onder druk. Als steenuilen het enkel nog moeten hebben van de muizen uit bermen langs drukke wegen, wordt hun toekomst onzeker. Gelukkig zijn er enthousiaste en bevlogen mensen die zich inzetten voor de belangen van deze bijzondere vogels. De afgelopen jaren zijn er meer bekende broedgevallen in Noord-Holland. Daartegenover staan echter ook meer nestkasten en dus ook meer locaties waar gecontroleerd wordt. Dankzij deze actieve kerkuilenwerkgroep weten we nu veel meer over steenuilen in onze provincie.

4.8 Wisseling van de wacht: nieuwe coördinatoren

Al jarenlang zetten vrijwilligers in Noord-Holland zich in voor steenuilen door kasten te beheren en jongen te ringen. Voor deze steenuilenwerkgroepen heeft Jopie Koeleman sinds dit jaar de rol als coördinator van Ellen overgenomen. Jopie: "Op een dag kwam ik zomaar oog in oog te staan met een steenuil. Ik was direct verkocht." Nadat ze enkele controlerondes had meegelopen, raakte ze steeds meer betrokken en werd uiteindelijk 'ringer'. "De rol van coördinator past me." zegt Jopie. Haar bijzondere voorliefde voor de steenuil komt daarbij natuurlijk het goed van pas.

Omdat de leeftijd parten begint te spelen, heeft Reinder Dokter de taken van Luc overgenomen bij de kerkuilenwerkgroepen. Reinder deed technische klussen bij de lokale vogelopvang. Luc, die daar regelmatig kwam, zag wel een match voor hem met de kerkuilen en dat is goed uitpakend.

4.9 Keerzijde van fotogeniek zijn

Soms zijn er voor vrijwilligers ook minder leuke uitdagingen om mee om te gaan. De laatste jaren is er bijvoorbeeld een trend om uilen te fotograferen. Uilen zijn mooie en fotogenieke vogels, maar te veel of te brutale fotografen kunnen de uilen verstoren. Ook bewoners vinden onverwachts bezoek op hun erf niet altijd fijn. Vrijwilligers zetten zich in zo'n geval niet alleen in om de uilenpopulaties te behouden en te verbeteren maar geven ook een stukje voorlichting en houden een oogje in het zeil.

4.10 Vrijwilligerswerk met impact

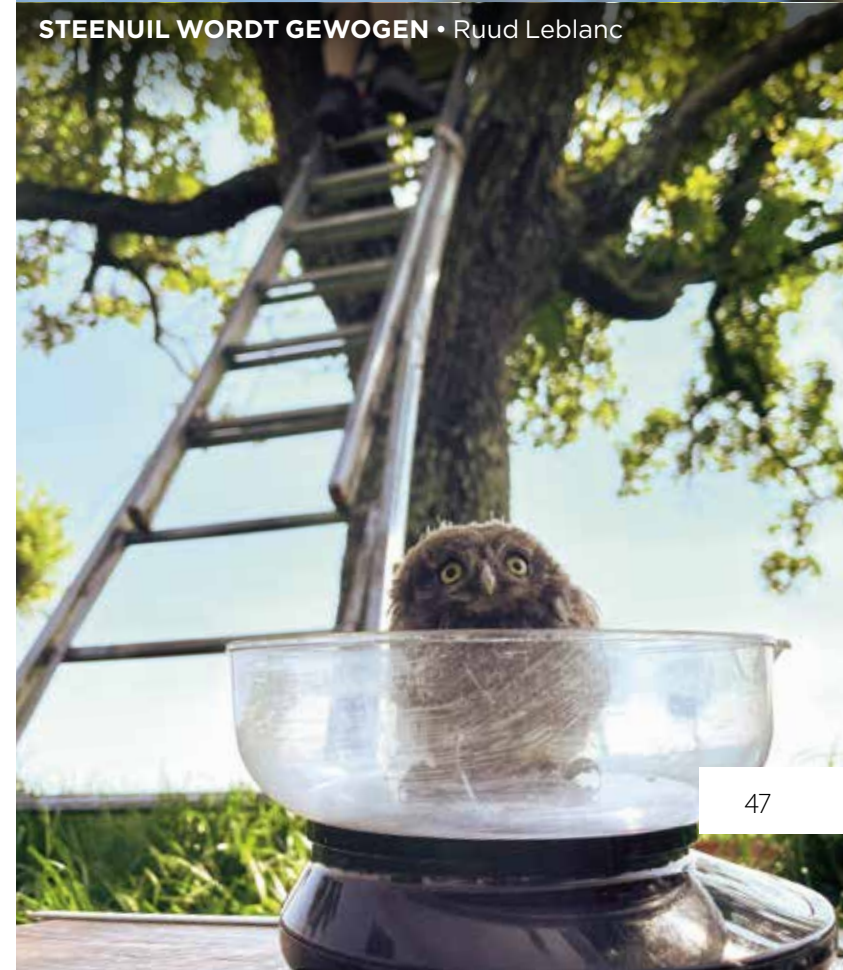
Luc, Ellen, Jopie en Reinder zijn het erover eens: vrijwilligerswerk voor uilen is bijzonder en waardevol. De combinatie van het contact met zowel de vogels als de mensen maakt het werk uniek. Jopie vervolgt: "We gaan echt als een team te werk en proberen de uilen een stem te geven." Alle vier kijken ze met een positieve blik naar de toekomst. Luc: "We hebben de uilen in Noord-Holland enorm geholpen en ik heb er vertrouwen in dat dat zo blijft." Dit vrijwilligerswerk vraagt wel wat van je, maar geeft je nog veel meer terug. Luc en Ellen geven hun taken over aan nieuwe vrijwilligers en benadrukken: "Ik hoop dat mensen zich nog lang inzetten voor de uilen, de vrijwilligers die dat nu doen, doen onbetaald, onbetaalbaar werk."

Natuurlijkhebbers wees gewaarschuwd: er is een reële kans dat je gegrepen wordt door deze mysterieuze en prachtige vogels. Wie weet laat het je nooit meer los.

Koen Willemsen is projectmedewerker Betrekken bij Groen bij Landschap Noord-Holland

KERKUIL • Pixabay

STEENUIL WORDT GEWOGEN • Ruud Leblanc

Hoofdstuk 5 Uitgelicht

5.1 Broedsucces van scholeksters op de Hoge Berg Texel

SIEBOLD VAN BREUKELLEN, BRUNO ENS & LAURENS VAN KOTEN

NESTBESCHERMER OP EEN TUINWAL • de Liew

De Hoge Berg op Texel is een belangrijk broedgebied voor scholeksters. Het gebied heeft een oppervlak van 450 hectare waarvan 380 hectare bestaat uit (natuur)graslanden en akkers. Er broeden ongeveer 130-150 scholeksterparen. Kenmerkend voor het gebied zijn de tuinwallen, perceelscheidingen van gestapelde graszoden. Schapenhouderij is hier de belangrijkste boerenactiviteit.

Nestbeschermers op tuinwal verhoogt broedsucces

Scholeksters broeden graag op de tuinwallen. Uit de eerste jaren van het onderzoek (project CHIRP 2018-2019) bleek dat er met name op tuinwallen veel verlies was van nesten. Predatie door zwarte kraaien bleek de belangrijkste oorzaak. Het uitkomstpercentage van alle nesten lag de eerste jaren gemiddeld op 47%. Vanaf 2021 worden op tuinwallen nestbeschermers gezet om predatie te voorkomen. Hierdoor is het uitkomstpercentage de laatste 4 jaar gestegen naar gemiddeld 68%.

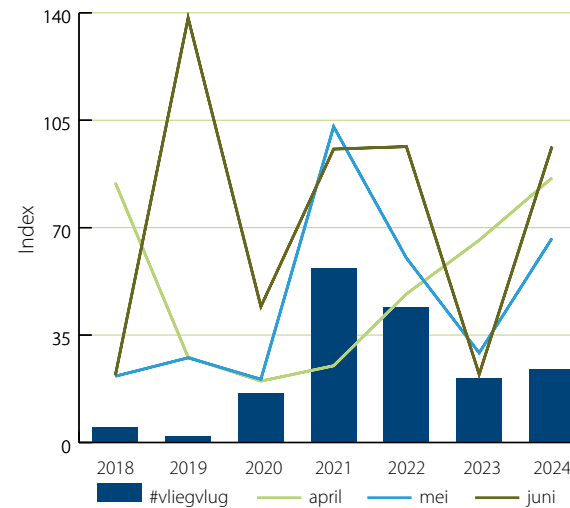
Kuikens meest kwetsbaar in de eerste week

Na het uitkomen van de nesten worden de scholekstergezinnen gevolgd om vast te stellen hoeveel kuikens er vliegvlug worden. En om te kijken of er een relatie gelegd kan worden met de omstandigheden of het beheer. Over het algemeen is er veel verlies aan jongen in de eerste week van hun bestaan en veel minder bij oudere jongen. Uitzondering is 2023: toen was er veel verlies bij bijna vliegvlugge jongen. Dat hangt waarschijnlijk samen met de droge maanden mei en juni in 2023 en de hierdoor bijna ondoordringbare droge bodem. De beschikbaarheid aan voedsel zoals emelten en wormen nam hierdoor sterk af.

Neerslag en predatie grote impact

Om de populatie in stand te houden is een broedsucces van minimaal 0,35 vliegvlugge jongen per broedpaar nodig. Voor de Hoge Berg betekent dat minimaal 40-50 vliegvlugge jongen. Alleen in 2021 en 2022 is dat gelukt (figuur 5.1.1). Er lijkt een relatie te zijn met de hoeveelheid en timing van neerslag en dus de beschikbaarheid aan bodemvoedsel in de kuikenperiode (mei en juni). 2021 en 2022 kenden ten opzichte van andere jaren een nat voorjaar. Ook 2024 was erg nat maar toch werden er weinig jongen vliegvlug. Waarschijnlijk is hier ook een relatie te leggen met het aantal zwarte kraaien op de Hoge Berg. Jaarlijks worden er 45-60 individuen zwarte kraai geteld. In het veld wordt ook regelmatig waargenomen dat zwarte kraaien jongen prederen. Ook zijn er volop andere verdachten zoals huiskatten, buizerds en kleine mantelmeeuwen.

^ Figuur 5.1.1 Aantal vliegvlugge jongen per jaar met hierbij de neerslagsom (mm) in de maanden april, mei en juni.

SCHOLEKSTER • Hans Brinks

Tijdens broedperiode kilometers vliegen om te foerageren

Sinds 2023 worden een aantal scholeksters van zogenaamde Watlaszenders voorzien met een lokaal zendmastnetwerk om de vogels te volgen. Eerste resultaten laten zien dat een deel van de gezenderde ouders in de broedperiode naar het Balgzand (12 kilometer verderop) vliegt om te foerageren. Een aantal scholeksters doet dat ook nog als ze al jongen hebben. Dit combineert niet goed met de bescherming van eieren of jongen tegen predatie en roept vragen op.

Geen duidelijke relatie met beheermaatregelen

Nestbescherming helpt, maar tot nu toe is er niet duidelijk een relatie met beheermaatregelen aangetoond. Wel lijken sommige ouders beter in staat jongen groot te brengen dan andere. Al met al is het nog niet zo eenvoudig om te achterhalen waar de crux zit en welke beheermaatregelen genomen moeten worden om voldoende vliegvlugge jongen te krijgen. De komende jaren wordt er verder onderzoek gedaan om een steeds beter inzicht te krijgen in het broedsucces en de kuikenoverleving onder jaarlijks wisselende omstandigheden.

Onderzoekgegevens broedsucces scholeksters op Texel

Net zoals de landelijke trend is ook op Texel het aantal broedende scholeksters afgenomen. In 2018 en 2019 is er in het kader van het project CHIRP (zie www.chirpscholekster.nl) onderzoek gedaan aan de broedende scholeksters op de Hoge Berg om meer inzicht te krijgen in het broedsucces en de kuikenoverleving en de factoren die hierop van invloed zijn. In de daaropvolgende jaren is het onderzoek voortgezet met ondersteuning vanuit SOS (Stichting Onderzoek Scholekster, <https://www.scholekster.org/>), SOVON (AviNest) en NIOZ (Watlaszenders). <https://www.nioz.nl/en/about/cos/coastal-movement-ecology/shorebird-tracking/watlas-tracking-regional-movements>

Siebold van Breuken is werkzaam bij Agrarisch Natuur- & Landschapsvereniging De Lieuw Texel. Bruno Ens en Laurens van Kooten zijn vrijwilliger bij Stichting Onderzoek Scholekster.

Uitgelicht

5.2 Start nieuwe vrijwilligersgroep helpt weidevogelambities in Aetsveldsepolder te realiseren

GIELJAN BEIJEN

GRUTTOKUIKEN • Hans Brinks

In het voorjaar is er een nieuwe groep van 25 weidevogel-vrijwilligers gestart in de Aetsveldsepolder-Oost en de Nieuwe-Keverdijkse polder (Vechtstreek). In het verleden zijn hier al eerder vrijwilligers actief geweest. Collectief Noord-Holland Zuid (NHZ) heeft het ontbreken van een vrijwilligersgroep de afgelopen jaren als een groot gemis ervaren en was dan ook heel blij met het initiatief van Arend Driessen uit Weesp, die al jaren vrijwilliger was in Amstelland.

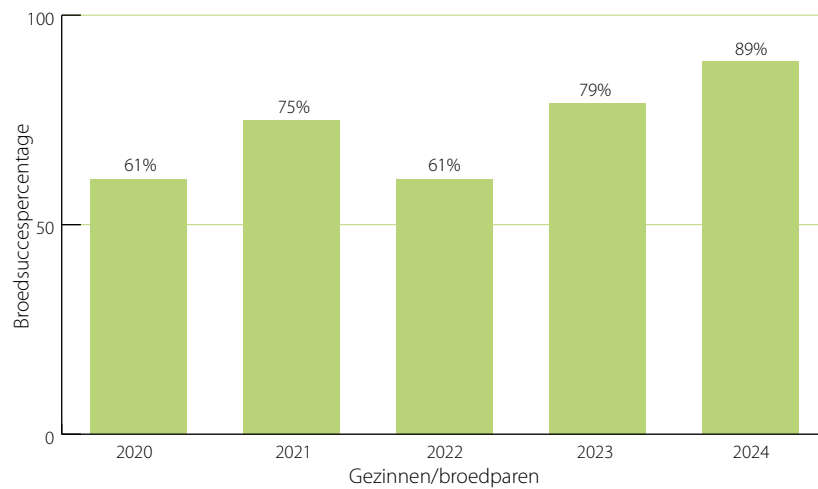
Hoge waterkwaliteit zorgt voor natuurkansen

De Nieuw Keverdijkse Polder is geen weidevogelkerngebied meer. Omdat er nog wel vogels zitten en de polder ook potentieel heeft, wil NHZ het waakvlammetje wat aanwakkeren. Grotere prioriteit heeft de Aetsveldsepolder. Deze polder heeft de beste waterkwaliteit van het werkgebied van NHZ. Dit komt door de zeldzame klei op veenbodem, typerend voor de Vechtstreek. De mogelijkheden voor succesvolle boerennatuur zijn hier optimaal, maar dat is nog niet zo ver als gewenst.

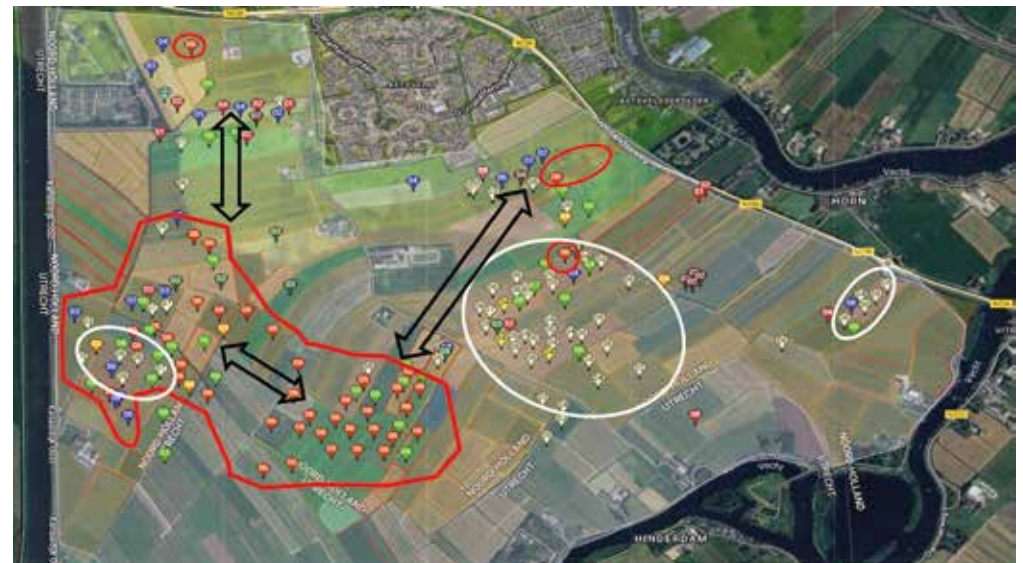
Broedparen en broedsucces

Vanaf de start van NHZ in 2016 zijn er BTS-tellingen uitgevoerd en met ingang van 2020 zijn legsels geregistreerd. De Aetsveldse polder-oost meet in totaal 856 hectare, waarvan circa 75% in het werkgebied van NHZ ligt. Het aantal grutto broedparen schommelt tussen de 20 en 50. De BTS-tellingen die het broedsucces bepalen laten een stijgende lijn zien, zie figuur 5.2.1. Opmerkelijk is dat 2024 zelfs een record vormde met een

Broedsucces van grutto in de Aertsveldsepolder-Oost

^ Figuur 5.2.1 Broedsucces van grutto 2019-2023.

^ Figuur 5.2.2 Monitoringsresultaten mei 2024. Rood = gruttoconcentraties; het grote zuidelijke omkaderde gebied dat NHZ verder wil versterken tot één groot kernblok kuikenlanden. Wit = kievitconcentraties op maïspcelen met uitzonderlijk broedsucces.

BTS-percentage van 89%. Terwijl 2024 voor de meeste gebieden in Noord-Holland geen goed (tot slecht) seizoen was. Ook de kievit had dit jaar ongewoon succes in de Aetsveldsepolder, er werden de meeste kievitgezinnen geteld sinds 2016. Het natte voorjaar en de daardoor uitgestelde werkzaamheden tot na het uitkomen van de eieren, verklaren waarschijnlijk dit broedsucces van de kievit. Beide voorbeelden laten de waarde van deze polder zien voor de weidevogels.

Kuikenland en kuikenstroken

De oppervlakte onder beheer is inmiddels meer dan verdubbeld ten opzichte van 2016. Het aandeel kruidenrijk grasland neemt toe ten opzichte van grasland met rustperiode. Het beheer is nu gericht op het creëren van een groot blok kuikenland in het centrum van de polder, - het laagste en natste deel - en die te verbinden met kleinere gebieden in andere natte hoeken. Daarnaast willen we de reproductie van kievit op maïsland verder verbeteren. We zetten in op kuikenstroken (kort gras langs een greppel) op maïsland en voorweiden of extensief weiden direct grenzend aan maïsland. De enthousiaste vrijwilligers, die tellingen uitvoeren en nesten beschermen, helpen enorm om deze ambities te kunnen realiseren.

Gieljan Beijen, Gebiedscoördinator Collectief voor Noord-Holland Zuid

Uitgelicht

5.3 Herstel van een oer-Hollandse polder aan de rand van Amstelveen

JERRY LUST

MIDDELPOLDER INGEKLEMD TUSSEN AMSTELVEEN EN AMSTERDAM EEN BELANGRIJK BROEDGEBIED • Aerovista

De Middelpolder is een parel van een natuur- en broedgebied. Van oudsher is dit een belangrijk leefgebied voor weidevogels. En terwijl de stad is opgerukt en het gebied nu ingeklemd ligt tussen Amstelveen en Amsterdam, blijft die waarde behouden. Afkalvende oevers bedreigden het leefgebied voor weidevogels. Samen met buurtbewoners werd herstel van de oevers mogelijk gemaakt.

Mooie resultaten in stedelijke omgeving

In een telgebied van 32 hectare zijn er 7 grutto-, 30 kievit-, 15 tureluur- en 8 scholekstergezinnen (ouders met kuikens) geteld in 2024. Terwijl de aantallen grutto en scholekster afnemen sinds 2010, blijven de tureluur en kievit stabiel en stijgt de populatie van de slobeend. Op zo'n klein oppervlak in een stedelijke omgeving is dat een mooi resultaat.

Oevers herstellen en verrijken

Landschap Noord-Holland is in augustus gestart met de herstelwerkzaamheden aan de oevers die inmiddels zijn afgerond. Wilgentenen zorgen voor bescherming en bagger uit de sloot vormt nieuwe, flauwe oevers. De oevers zijn in het najaar beplant en ingezaaid met inheemse oeverplanten, wat de afkalving zal tegengaan. Dit zal de waterkwaliteit verbeteren, wat weer veel insecten en ook vissen aantrekt. Weidevogelkuikens kunnen van die extra insecten profiteren als ze opgroeien. Een gruttokuiken eet zomaar tussen de 5.000 en 12.000 insecten per dag, extra insecten zijn dan meer dan welkom!

**RUST EN RUIMTE, WAAR MENSEN EN
VELE SOORTEN INSECTEN, VISSSEN EN VOGELS
GEBRUIK VAN MAKEN** • W. Rolfes/NIS

Betrokkenheid omwonenden

Om de oevers te herstellen is Landschap Noord-Holland een crowd-funding gestart. Omwonenden en betrokkenen doneerden samen €80.000. Dat laat zien hoe zeer dit natuurgebied wordt gewaardeerd. Het herstel en de enorme betrokkenheid van omwonenden zorgen er uiteindelijk voor dat we dit gebied als geschikt leefgebied voor weidevogels en hun kuikens kunnen behouden.

*Jerry Lust, Coördinator Boerenlandvogelbescherming bij
Landschap Noord-Holland*

5.4 Natuurherstel Waalenburg Texel voltooid

JITSKE ESSELAAR

VELDLEEUWERIK SPECTACULAIRE TOENAME IN WAALENBURG • NIS

Sinds 2015 zijn Natuurmonumenten en de Provincie Noord-Holland bezig met de uitbreiding en herinrichting van natuurgebied Waalenburg op Texel. Oude wadkreeken zijn hersteld en het waterpeil is in vier fasen omhoog gezet. Om het natuurgebied is een nieuwe waterafvoer gegraven, zodat het water binnen Waalenburg zo optimaal mogelijk is voor weidevogels en zeldzame planten. Afgelopen winter is het laatste deelproject afgerond, waarbij de voormalige afvoersloot is gedempt en een nieuwe kreekarm is gegraven.

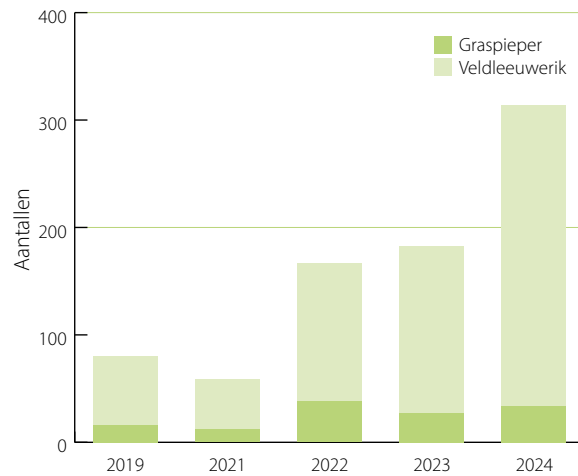
Later maaien, nabeweiden met schapen

De meeste graslandpercelen worden gehooïd met een maaidatum van minimaal 15 juni (maar op veel percelen ook later) en worden extensief nabeweïd met schapen. Daarnaast wordt er gewerkt aan het beheer door herstel van greppels, opbrengen van ruige stalmest en bekalking om de omstandigheden voor de weidevogels en orchideeën zo optimaal mogelijk te krijgen.

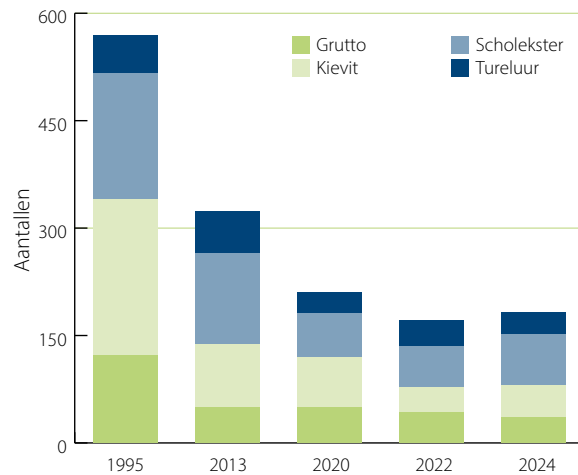
Broedsucces veldleeuwerik met 80% toegenomen

In het voorjaar van 2024 is er een nieuwe telling uitgevoerd van de weidevogels in opdracht van de provincie. Spectaculair is de toename van de veldleeuwerik in Waalenburg. Tijdens de vorige telling in 2022 werden er 156 broedparen geteld, en in 2024 maar liefst 280. Dat is een toename van 80% in twee jaar! De veldleeuwerik heeft duidelijk geprofiteerd van de uitbreiding van het natuurgebied en het extensieve beheer.

^ Figuur 5.4.1 Broedsucces Veldleeuwerik periode 1995 – 2024.

^ Figuur 5.4.2 Broedsucces grutto, kievit, scholekster en tureluur in periode 1996 – 2024.

Broedsucces van de grutto blijft te laag

Kievit en scholekster laten ten opzichte van 2022 een lichte stijging zien. Mogelijk hebben deze soorten geprofiteerd van het zeer natte voorjaar en de trage grasgroei. Onze nationale vogel, de grutto, laat helaas een minder positief beeld zien. Deze neemt gestaag af en helaas is ook het broedsucces niet hoog genoeg om de populatie te laten groeien. Ook op de rest van Texel is het broedsucces van de grutto te laag. Predatie speelt een rol, ondanks dat er op Texel geen vossen en steenmarters voorkomen.

Jitske Esselaar is Boswachter ecologie Natuurmonumenten

Uitgelicht

5.5 Kruidenrijk grasland vernatten een stap naar succes in Oostwoud

MIRJAM VLUGT

**HET WEIDEVOGELBORD BLEEK EEN MOOIE UITKIJKPOST
OM DE OMGEVING IN DE GATEN TE HOUDEN • Herman Vos**

Hier in Oostwoud is nu voor het derde jaar een perceel met kruidenrijk grasland vernat, en de resultaten zijn indrukwekkend. Eigenlijk is het een soort plas-dras geworden, wat je vanaf de weg niet verwacht. Het ziet er namelijk uit als kruidenrijk grasland met greppels, waar grutto's waarschuwend bovenhangen.

Kletsnat broedparadijs

Cor Spijker, de eigenaar van het perceel en deelnemer aan het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheerprogramma (ANLb), is helemaal lyrisch over het resultaat. Via een inlaat laat hij water uit de boezem het land instromen. Dit trekt grutto's en andere weidevogels aan. Daarnaast heeft Cor een verlaging in zijn land gemaakt over een strook van 100 meter, die vanaf 15 februari vol met water staat. De grutto's weten dit water al vroeg te vinden en blijven er een paar dagen om te foerageren. Een aantal blijven er om te broeden, de rest zoekt in de omgeving een plek. Naast het kruidenrijke grasland ligt nog een perceel, waar Cor de greppels vol water zet met een plas-draspomp op zonnepanelen. De pomp is door de Agrarische Natuurvereniging Hollands Noorden ter beschikking is gesteld.

Indrukwekkend broedseizoen grutto en tureluur

Begin juni was het er een drukte van belang, met rondlopende kuikens van grutto's en tureluurs. Zodra er gevaar was gingen de grutto's en tureluurs luid alarmerend de lucht in om de kuikens te verdedigen. Na 15 juni kon de inlaat dicht, het land bleef nog lang drassig, waar de laatste vogels nog van profiteerden. Het maaien werd langer uitgesteld. Het resultaat is indrukwekkend:

**VAN DE VIJF HECTARE IS ÉÉN HECTARE
HARTSTIKKE ZOMPIG GEWORDEN:
NATTE VOETEN WERK!** • Herman Vos

8 grutto's, 2 tureluurs, 1 scholekster en 1 kievit hebben succesvol kuikens grootgebracht. Bijna alle vogels zijn vliegvlug geworden, op één grutto na.

Dit voorbeeld laat zien dat kruidenrijk grasland in combinatie met vernatting cruciaal zijn om weidevogels te helpen en succesvol te laten broeden. Het succes in Oostwoud biedt inspiratie voor meer boeren en natuurbeheerders om soortgelijke initiatieven te nemen.

*Mirjam Vlugt, Projectmedewerker weidevogelbeheer Agrarische
Natuurvereniging Hollands Noorden*

Uitgelicht

5.6 De boerenlandvogels in de Eilandspolder

ARNOUT-JAN ROSSENAAR EN MATTHEW SPRANGERS

TERRITORIA GRUTTO NEEMT AF • Menno Schaefer

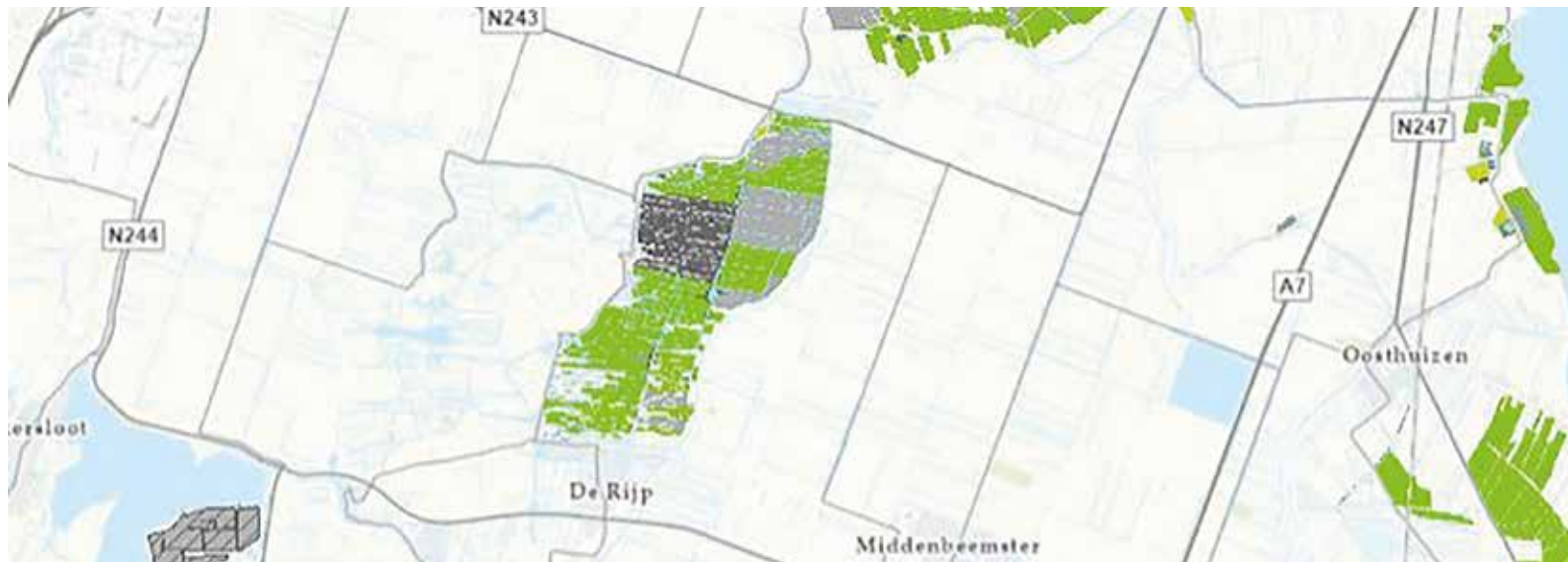
De Eilandspolder is een 1.416 hectare groot weidevogelgebied gelegen op het zogenaamde Schermereiland. Hiervan wordt 700 hectare beheerd door Staatsbosbeheer, waarvan 350 hectare weidevogelgrasland en 6,7 hectare veenmosrietland is. Toen de Schermer en de Beemster nog meren waren was dit een klein veengebied dat nog land was.

Weidevogels en veenmosrietlanden in de Eilandspolder

De Eilandspolder staat bekend om zijn veenmosrietlanden, waarvan het oppervlakte dankzij extra beheer recent sterk is toegenomen. Weidevogels concentreren zich vooral buiten het zuidelijk deel, dat minder geschikt is door particuliere bosjes waar roofvogels en kraaien broeden. Het verwijderen van deze bosjes zou de leefruimte voor weidevogels vergroten. Dankzij monitoring sinds 1982 is er een goed beeld van de ontwikkeling van de weidevogelstand in het gebied.

Weidevogels nemen af

Het gaat niet heel goed met de weidevogels van de Eilandspolder, vrijwel elk jaar dalen de aantallen. De grutto had in 2021 nog in totaal 85 territoria. Dat is weinig, zo waren er een paar jaar geleden nog meer dan 100 en in 1991 nog 251 territoria. De Kievit heeft in de meeste jaren ruim boven de 100 territoria. In 1995 waren dit er 354. De scholekster zit doorgaans ruim boven de 100 en in 1994 zelfs met 360 territoria. De tureluur schommelt zo rond de 50, met in 2021 46 territoria.

Afbeelding 5.6.1 De Eilandspolder

Op deze afbeelding staat het gebied aangegeven dat in beheer is van Staatsbosbeheer. Groen is daarbij het weidevogelgrasland, donkergrijs is in erfpacht vooral bestaande uit weidevogelgrasland, lichtgrijs zijn gronden waar veelal ANLb plaatsvindt. Wit zijn de gebieden die particulier eigendom zijn, maar daar het geheel Nature2000-gebied is, is het doel dat deze op termijn ook natuurgebied worden.

Rietvogels: blauwborst flink vooruit

De rietzanger, rietgors en blauwborst broeden ook in de Eilandspolder. De blauwborst is pas vanaf 1994 aanwezig en had in 2021 20 territoria. Deze soort is op veel plekken sterk vooruitgegaan. De roerdomp is vrijwel jaarlijks met 1-2 paar in de Eilandspolder aanwezig. De bruine kiekendief, karakteristieke broedvogel van moerasgebieden, komt hier ook met meerdere paren voor.

**ZUIDELIJKE DEEL VOOR SCHOLEKSTER WÉL
GESCHIKT OM TE BROEDEN** • Duncan Usher/NIS

▼ Tabel 5.6.1 Broedvogels Eilandspolder.

	1982	1994	2006	2015	2021
Grutto	123	257	71	126	85
Kievit	87	354	129	199	135
Scholekster	202	360	105	148	136
Tureluur	10	38	40	73	46
Zwarte stern	17	0	0	0	0
Visdief	31	22	0	9	36
Zomertaling	2	2	2	0	1
Rietzanger	?	72	212	162	93
Blauwborst	0	1	8	16	20
Rietgors	?	81	129	85	93
Bruine kiekendief	1	6	6	8	5
Roerdomp	0	0	2	1	1

Verspreiding van weidevogels

Bij de soorten weidevogels is er een groot verschil in waar ze zich in het gebied vestigen. Bij de grutto valt op dat deze soort vooral in het midden en noorden voorkomt. De kievit heeft in het zuiden meer territoria, maar het zwaartepunt ligt in het midden en noorden. De scholekster daarentegen komt meer verspreid voor en ten noorden van De Rijp, dat is bijzonder want het zuidelijk deel van de Eilandspolder lijkt voor de andere weidevogels minder geschikt, maar de scholekster zit hier in flinke aantallen. Het is onbekend waarom dit zo is. De veldleeuwerik komt bijna alleen in het noorden van de Eilandspolder voor en ontbreekt in het zuiden.

Overige broedvogels

De zwarte stern was tot 1991 met 10 tot 20 paar aanwezig. Daarna verdwenen. Het blijft een raadsel hoe het komt dat de zwarte stern uit veel veengebieden in Noord-Holland volledig is verdwenen. De visdief broedt vrijwel elk jaar in de polder, maar wel met een beperkt aantal, in 2021 met 36 territoria. De zomertaling is meestal met 1-2 broedpaar aanwezig. De kluut broedt vanaf 2009 in het gebied, in 2021 met 11 territoria. De zwartkopmeeuw had in 2021 2 territoria.

Eilandspolder belangrijk voor weidevogels

De Eilandspolder blijft een belangrijk gebied voor weidevogels, vooral in het centrale en noordelijke deel. Toch dalen de aantallen langzaam, zoals in veel andere gebieden. Staatsbosbeheer werkt aan het behoud van populaties, maar dat is een uitdaging.

Beheer in de Eilandspolder: kansen en uitdagingen

Staatsbosbeheer werkt aan behoud van weidevogels in het gebied, waarbij meer kruidenrijk grasland essentieel lijkt. Vochtig hooiland blijkt beter voor de opgroei van kuikens dan kruidenrijk grasland, maar dit belemmert de beweiding. Het hooi kan wel als koeienvoer dienen. Een uitdaging vormen oude pachtcontracten die ongunstige maatregelen toestaan. Het omzetten naar andere pachtcontracten met regels die gunstig zijn voor weidevogels zou veel verbetering kunnen brengen.

Arnout-Jan Rossenaar is ecooloog en Matthew Sprangers boswachter bij Staatsbosbeheer

**KIEVIT DOET HET GOED MET MEER
DAN 100 TERRITORIA** • Jan Sleurink/NIS

Uitgelicht

5.7 Nestbescherming in de akkerbouw

MARIEKE STAM

GRUTTONEST TUSSEN PHACELIA • Marieke Stam

VELD MET PHACELIA • Marieke Stam

Akkerbouwer Ted Vaalburg uit de Schermer klopte begin 2024 aan bij de veldcoördinator van agrarische natuurvereniging Water, Land & Dijken met de wens om akkervogelnesten op zijn akkers beter in kaart te brengen en te beschermen. De veldcoördinator heeft in overleg met Landschap Noord Holland, dat al met de werving van nieuwe weidevogelvrijwilligers bezig was, een drietal vrijwilligers aan het bedrijf toegewezen. Onder de deskundige begeleiding van een veldbegeleider van Landschap Noord Holland zijn zij zeer enthousiast aan de slag gegaan om de akkervogels te observeren en de nesten op de akkers op te sporen en te markeren, zodat deze konden worden gespaard tijdens de werkzaamheden.

Groot areaal

Het bleek een enorme klus, aangezien het areaal meer dan 100 hectare omvatte met o.a. knolselderij- en aardappelvelden, verspreid door de Schermer. Maar ook omdat het fysiek erg zwaar is om door natte en bonkige kleipercelen heen te lopen. Wekelijks was er dan ook vooraf aan het nesten zoeken contact tussen boer Ted en de vrijwilligers over de geplande werkzaamheden op de akkers, zodat er prioriteiten konden worden gesteld. Na het veldbezoek werd direct de 'stalkaart' met gevonden nesten bijgewerkt. Deze hing in de kantine, zodat Ted en zijn medewerkers altijd een up-to-date beeld hadden van de nestlocaties. Tijdens het zaaien, poten, aanaarden, etc. is zo goed mogelijk rekening gehouden met de nesten. Dit gebeurt overigens zonder enige vorm van vergoeding vanuit het agrarisch natuurbeheer. Momenteel biedt Water, Land & Dijken (nog) geen beheerpakketten

**BARRE OMSTANDIGHEDEN VOOR VOGELS ÉN
VRIJWILLIGERS** • Roelf Steendam

DRONE VOND NIET ALLEEN VOGELNESTEN. PAS GEBOREN HAASJES
Roelf Steendam

voor legselbeheer in akkervogelgebied aan, omdat voor akkerbeheerpakketten de afgelopen jaren te weinig budget was. Bovendien zijn er vraagtekens bij de kuikenoverleving in akkerbouwgebieden. Alleen legselbeheer op akkers is waarschijnlijk weinig effectief. Water, Land & Dijken wil hier de komende jaren een beter beeld van krijgen door te experimenteren met onder andere kievitstroken en braakstroken. Akkerbouwer Ted Vaalburg is overigens wel deelnemer aan het agrarisch natuurbeheer met vogelakkers en kruidenrijke akkerranden.

Extra uitdaging: werk van zes weken in twee weken

Door de natte omstandigheden dit voorjaar waren de akkers lange tijd niet begaanbaar met de trekkers. De landwerkzaamheden (zaaien, poten, etc.) liepen daardoor vertraging op. Toen het eindelijk enigszins droger werd, moest het werk dat normaal in zes weken wordt gedaan, nu in twee weken worden uitgevoerd. Dat betekende een tandje bijzetten voor de vrijwilligers, die daar flexibel mee omgingen. In deze periode is ook de weidevogeldrone twee keer ingezet om in korte tijd extra veel hectares te kunnen afzoeken op aanwezige nesten. Het slechte weer van dit voorjaar leverde ook een dilemma op. De regel onder weidevogelbeschermers is dat er met slecht weer (onder 10 graden en/of regen) niet het land in wordt gegaan om nesten te zoeken. Maar de machines stonden klaar om het land te gaan bewerken, zo gauw het drie of vier dagen droog zou zijn. Dan moeten de nesten toch gemarkeerd zijn, dus dat was kiezen tussen twee kwaden.

KIEVITNEST KOMT UIT
Gerda Schoen

**KIEVITNEST ONDER
AARDAPPELPLANT**
Gerda Schoen

Resultaat positief

Het resultaat is dat er in totaal 47 nesten zijn gevonden, waarvan 34 Kievitnesten, 8 scholeksterneesten, 2 nesten van wilde eend en zelfs ook 3 gruttonesten! Er hebben vrijwel zeker ook gele kwikstaarten en veldleeuweriken op de akkers gebroed, maar daar zijn geen nesten van gevonden.

Er was helaas geen tijd om de kuikenoverleving te monitoren. De grutto's zijn vermoedelijk met hun kuikens naar een naastgelegen grasland vertrokken, daar is alarmerend gedrag waargenomen. Volgend jaar wil Water, Land & Dijken meer invulling gaan geven aan de monitoring door extra vrijwilligers te werven.

Lange markeerstokken met oranje tape

Al snel bleek dat de standaard bamboe markeerstokjes vrij onzichtbaar waren op de akkers vanuit de landbouwmachines. Deze machines zijn namelijk vaak een stuk groter en hoger dan een 'normale' trekker. Daarna is overgestapt op langere stokken met oranje tape aan de toppen. Dat werkte goed. Voorlichting over akkervogelbescherming aan de medewerkers op het bedrijf is een aandachtspunt. Aangezien er soms meerdere keren om hetzelfde nest heen moet worden gewerkt, en er elke keer iemand anders achter het stuur kan zitten, zal iedereen het belang van de nestbescherming in moeten zien om het succesvol te maken. Water, Land & Dijken heeft aangeboden om in het voorjaar een presentatie te geven voor alle medewerkers op het bedrijf.

Volgend jaar is uitbreiding van de vrijwilligersgroep gewenst om nog beter alles in kaart te kunnen brengen en meer te kunnen inspelen op de dynamiek binnen het bedrijf.

Marieke Stam is veldcoördinator bij Water, Land & Dijken

GROOT KIEVITKUIKEN OP EEN AKKER • Roelf Steendam

Hoofdstuk 6

Broedsucces bepalen van de Kievit

De ontwikkeling van een methode

AAD VAN PAASSEN

6.1 Telmethode BTS grutto niet geschikt voor Kievit

Voor de grutto is een methode beschikbaar om het broedsucces te bepalen; het Bruto Territoriaal Succes, oftewel de BTS-telmethode. Deze werkwijze is niet geschikt voor bepalen van het broedsucces van de Kievit. Om een methode voor de Kievit te ontwikkelen, is afgelopen vijf jaar in het broedseizoen elke week geteld in de Duivendrecht polder. De gebruikte methode, ervaringen met de methode en de resultaten worden in dit artikel gedeeld. Afsluitend een advies voor vrijwilligers die meer inzicht in het broedsucces van de Kievit in hun gebied willen hebben.

6.2 Wekelijks tellen in de Duivendrecht polder

Het wekelijks tellen van (weide)vogels in deze polder had twee doelen. Inzicht krijgen in het broedsucces van met name de Kievit. En om boeren frequent op de hoogte te kunnen stellen van locaties weidevogelterritoria, -nesten en -gezinnen. Om waar nodig het graslandbeheer aan te passen. Het telgebied Duivendrecht polder ligt direct ten zuiden van Amsterdam. Het is een mooie veenweidepolder met als grondsoort vooral klei op veen en een drooglegging tussen -20cm en -40cm. De totale omvang van het gebied is 265 hectare. In het gebied liggen alleen graslandpercelen. De percelen zijn in gebruik bij 7 agrarische bedrijven, waarvan 5 melkveebedrijven (1 biologisch), 1 vleesveebedrijf en 1 loonwerkbedrijf met wat jongvee en paarden. De bedrijven weiden vee tussen half-eind april en half-eind oktober. De polder valt binnen het weidevogelkerngebied Amstelland. Op bijna alle percelen liggen ANLb-beheercontracten.

6.3 Monitoren van eind februari tot begin augustus

Het monitoren de afgelopen vijf jaar begon in de laatste week van februari/eerste week van maart en eindigde in de laatste week van juli/eerste week van augustus. Hierbij werden niet alleen weidevogels geregistreerd, maar alle vogels. Vanaf eind mei werden ook dagvlinders en libellen geregistreerd. Tot ongeveer half april werd geteld vanaf het fietspad met hier en daar een insteek (figuur 6.2). Het gras was toen nog kort genoeg om weidevogels met verrekijker en telescoop te kunnen waarnemen. Daarna werd het risico om vogels te missen vanaf de rand van de polder te groot en is overgegaan op het doorkruisen van de polder via telkens dezelfde route volgens de BTS-methode (figuur 6.3).

Alle waarnemingen werden in het veld via de telefoon ingevoerd in de Boerenlandvogelmonitor, deels als BTS-tellingen en deels als QBM-tellingen. Naderhand zijn deze tellingen voor analyse samengebracht in Excel-bestanden.

^ Figuur 6.1 Route met de fiets tot half april.

^ Figuur 6.2 Looproute vanaf half april.

KIEVITMAN LANDEND NA BALTSVLUCHT • Aad van Paassen

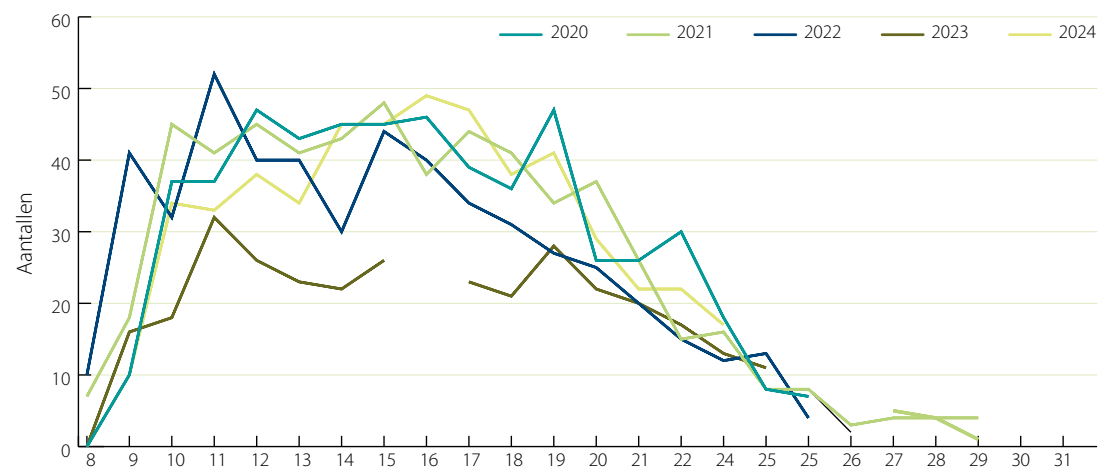
6.4 Recordaantal broedparen in week 16

Vestiging van de Kievit vindt plaats vanaf eind februari, week 8/9. De eerste nesten liggen er vanaf begin - half maart (was 9 maart in 2020).

Elk jaar is er een schommeling in het aantal broedpaar te zien in de loop van het broedseizoen (zie figuur 6.3). Vanaf begin maart nemen de broedparen toe. Een maximaal aantal Kievitparen wordt soms al in maart geteld, maar betrouwbaarder als werkelijk aantal broedpaar is het aantal Kievitparen in de weken 15 en 16. Eind april neemt het aantal broedpaar af en enkele weken later, in het begin van mei, vaak weer toe.

Afgelopen jaar was daarin niet anders, maar haalde wel een record van 49 broedparen in week 16. Mogelijke oorzaak van de afname eind april kan verstoring zijn door aanwezigheid van een vos en/of verlies van vroege legsel. De toename in mei kan zijn veroorzaakt door instroom van broedparen die in naast gelegen polders verstoord zijn. Vanaf half mei vindt gestage afname van het aantal broedparen plaats. Dat komt doordat ouderparen hun jongen verliezen en vertrekken. Vanaf eind mei wordt de afname in broedparen ook veroorzaakt door broedparen die wél met succes jongen grootgebracht hebben en daarna vertrekken om elders in verzamelgroepen de rui en de rest van de zomer door te brengen.

Kievitparen 2020-2024

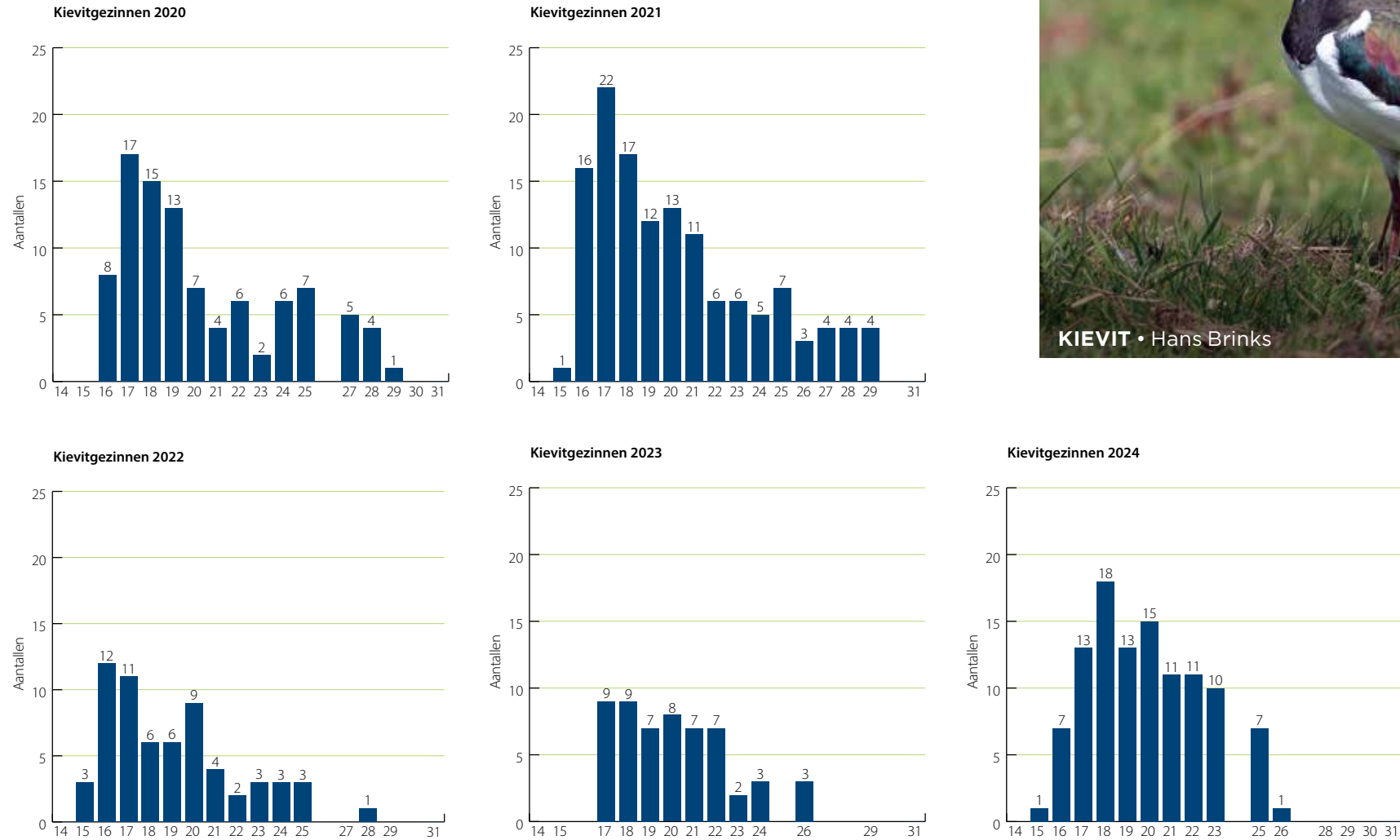

^ Figuur 6.3 Aantal getelde paren kievit (gedragscodes 02 t/m 06) in Duivendrechterpolder per week. Daar waar de lijn onderbroken is, is er in die periode niet geteld.

KIEVITKUIKEN • Menno Schaefer

✓ Figuur 6.4 Aantal waargenomen alarmerende kieviten/kievitgezinnen (gedragscode 06) in de Duivendrechterspolder 2020-2024. Daar waar geen weeknummer staat, is er in die week niet geteld.

6.5 Piek aantal kievitgezinnen in mei

De eerste kievitgezinnen worden elk jaar meestal rond half april gezien (tabel 6.1). Het aantal kievitgezinnen neemt tot eind april snel toe en in de loop van mei langzaam, maar gestaag af.

De eerste kievitkuikens worden elk jaar in de laatste week van mei vliegvlug. Begin mei worden na het maaien van de eerste snede of na voorbereiden vaak nog vervolglegels van kieviten gevonden. Het uitkomen van die eieren ligt dan meestal rond begin tot half juni. Dat is bijna elk jaar terug te zien in de lichte stijging van het aantal kievitgezinnen in juni. In 2020 en 2021 werden nog alarmerende kieviten vastgesteld tot half juli.

6.6 Broedsucces van de kievit in de Duivendrechtterpolder

Is het mogelijk om op basis van de gedane waarnemingen iets te zeggen over het broedsucces van de kievit in de Duivendrechtterpolder? Dat is best lastig. Feitelijk zou daarvoor elk nest gevonden moeten zijn, van elk nest zou de uitkomst- of verliesdatum bekend moeten zijn en zou elk paartje kieviten in het veld individueel te onderscheiden moeten zijn. Zonder kleurringen of zenderen is dat onmogelijk. Maar doordat er legels verloren gaan en kieviten een vervolglegsel maken, lopen er tijdens de tellingen telkens kievitkuikens van verschillende leeftijd rond. In de Duivendrechtterpolder is sprake van een eerste vroege leg van kieviten rond half maart (week 10/11) die eindigt met het vliegvlug worden van kuikens in de tweede helft van mei (week 20/21). En vervolglegels die er zijn vanaf begin mei (week 18/19) en waarvan de kuikens vliegvlug worden in de tweede helft van juni (week 24/25). Soms zijn er zelfs nog latere vervolglegels die pas half juli (week 29/30) kunnen leiden tot vliegvlugge kuikens.

✓ Tabel 6.1 Berekening maximaal aantal kievitgezinnen met (mogelijk) groot geworden kuikens per jaar in de Duivendrechtterpolder.

Jaar	Broedparen week 15/16 half april	Gezinnen week 20/21 half - eind mei	Gezinnen week 24/25 half - eind juni	Gezinnen week 28/29 half juli	Maximaal aantal succesvolle gezinnen	Geschat broedsucces (%)
2020	46	4	6	1	11	23
2021	48	11	5	4	20	42
2022	44	4	3	1	8	18
2023	26	7	3	-	10	38
2024	49	11	7	-	18	37

Op basis van de voorgaande redenering is in tabel 6.1 een grove berekening opgesteld om een indicatie te krijgen van het broedsucces van de kievit elk jaar.

Het maximaal aantal broedparen kievit dat - op bovenstaande wijze berekend - kuikens grootgebracht zou kunnen hebben in de Duivendrechtterpolder, loopt uiteen van 8 paar in 2022 tot 20 paar in 2021. Het percentage kievitparen met vliegvlug geworden kuikens ligt tussen de 18% (2022) en 42% (2021). In werkelijkheid heeft het aantal succesvolle broedparen lager gelegen omdat bij de gezinnentellingen in mei en juni ook (heel) jonge kuikens aanwezig waarvan een deel niet vliegvlug zal worden.

KIEVITKUIKEN (25-30 DAGEN) IN DUIVENDRECHTERPOLDER ZONDER OUDERKIEVIT IN DE BUURT OP 12 MEI 2021. • Aad van Paassen

6.7 Onvoldoende broedsucces

De berekening in tabel 6.1 is vanzelfsprekend niet 'hard', maar op dit moment de best werkbare manier om als vrijwilliger iets te kunnen zeggen over het broedsucces van de kievit. Aangenomen dat elk paar één kuiken groot heeft gebracht, is het resultaat uiteindelijk elk jaar onvoldoende geweest om - zonder influx van kieviten uit andere gebieden - de populatie in deze polder op peil te houden. Jaarlijks is er namelijk één vliegvlug kuiken per broedpaar nodig om populatie gelijk te houden.

6.8 Mogelijke ondertelling door elders fouragerende ouders

Het percentage kievitparen met mogelijk broedsucces komt redelijk overeen met percentages succesvolle kievitparen uit onderzoeken door Sovon Vogelonderzoek Nederland (Roodbergen e.a., 2018 en Kleyheeg en Glastra, 2024) en ligt hoger dan in het onderzoek naar het broedsucces van kieviten in het akkergebied bij Rhooon (Fokker en Godijn, 2024). In het onderzoek van Sovon bleek ook dat kievitvrouwtjes met kuikens soms de kuikens (even) alleen laten om elders te gaan foerageren. Of de kievitmannen ook weg waren, wordt in het rapport niet vermeld. Ook in de Duivendrechtterpolder werden soms kievitkuikens gevonden terwijl er geen alarmerende kievit in de omgeving was. Daarbij werd de indruk opgedaan dat het dan vaak om al wat oudere kuikens ging. Dit zou als gevolg kunnen hebben dat enkele gezinnen niet zijn meegeteld omdat sommige kuikens alleen liepen en er niet werd gealarmeerd door de ouders.

6.9 Vervolgonderzoek naar vliegvlugge kuikens

Er is nu vanuit gegaan dat één succesvol ouderpaar gemiddeld één kuiken heeft grootgebracht. Dan is de reproductie onvoldoende om de populatie op peil te houden. Als een succesvol Kievitpaar gemiddeld twee jongen groot zou brengen, loopt het aantal vliegvlug geworden kuikens op tot respectievelijk jaarlijks 0,46 - 0,84 - 0,36 - 0,76 en 0,74 per broedpaar. Dat is nog steeds niet voldoende, maar wel meer in de richting van wat er nodig is.

Er zou nader onderzoek gedaan moeten worden naar het aantal vliegvlug geworden kuikens per succesvol broedpaar (net als bij de grutto).

Geef je op voor Actiegroep Kievit

Ben je geïnspireerd geraakt? Meld je dan aan om mee te doen met de "Actiegroep Kievit". Doel van de actiegroep is het verder testen van de methode, het delen van de resultaten en ervaringen en het verder verfijnen van deze methode, analoog aan de werkwijze van Actiegroep Grutto (Van Paassen 1995). Je kunt je opgeven via mailadres: a.van.paassen@online.nl

Tips voor tellers die mee willen doen

Voor vrijwilligers die in hun gebied ook een beter beeld van het broedsucces van de kievit willen krijgen, kan ik het volgende adviseren:

- Kies een gebied dat je in 4-6 uur kunt tellen (circa 250-300 hectare)
- Plan je looproute zo dat je om circa 150 meter het gebied doorsteekt. Dan loop je de minste kans dat je vogels mist
- Noteer zoveel mogelijk ook de aantallen kuikens bij alarmerende ouderparen en hun leeftijd
- Organiseer zo mogelijk een dag na de telling een separate check met een telescoop van de locaties met alarmerende kievitparen om meer informatie over het aantal kuikens en hun leeftijd te verzamelen.

Op basis van de ervaringen met de wekelijkse tellingen in de Duivendrechtterpolder is het voor het inzicht krijgen in het broedsucces van de kievit niet nodig om elke week te tellen (mag natuurlijk altijd). Er kan worden volstaan met **vier goed getimede rondes** in de loop van het seizoen. Daarbij kunnen één of twee rondes mogelijk overlappen met BTS-tellingen voor de grutto. De precieze timing hangt af van de start en het verdere verloop van het broedseizoen voor kieviten in het eigen gebied. Dat is elk jaar anders en binnen Nederland verschillend per regio en grondsoort. Kennis van de start en het verloop van het broedseizoen van de kievit in het eigen gebied elk jaar is essentieel.

Timing telrondes in een gebied met als voorbeeld de Duivendrechtterpolder

Wknr.	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
Ronde	1	1				2	2			3	3			4	4

Er zijn per ronde 2 weken aangegeven omdat de rondes per jaar van week kunnen wisselen afhankelijk van de start en het verdere verloop van het broedseizoen.

Ronde 2 (en misschien ook ronde 3) kan mogelijk worden gecombineerd met BTS-tellingen voor de grutto.

**KIEVITKUIKEN VAN 25-30 DAGEN IN DE
DUIVENDRECHTERPOLDER OP 8 JULI 2024 • Aad van Paassen**

Literatuur

Fokker K.C. en Godijn N., 2024. Akkerkieviten in het gedrag: de broedbiologie van kieviten in een akkergebied. Limosa 97.1 2024, P 12-27.

Kleyheeg E. en Glastra T., 2024. Kieviten in Nederlandse graslanden - verdieping op basis van zendergegevens in 2022 en 2023. Kennisnetwerk OBN Monitoring 2023-41-CU, Driebergen. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Paassen, A. van, 1995. Aanzet tot het bepalen van het broedsucces van de Grutto. Vogeljaar 43 (1995), P 97-104.

Roodbergen M., van der Jeugd H., van der Wal J., van Els P. & Teunissen W. 2018. Jaar van de Kievit. Sovon-rapport 2018/27. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Aad van Paassen is coördinator van de werkgroep Weidevogelbescherming van IVN Amstelveen

Hoofdstuk 7

Draaien aan de knop die 'predatie' heet

Ervaringen uit het veld

ROB BUITER

7.1 Predatiedruk hoog

Predatoren hebben aantoonbaar invloed op de weidevogelpopulaties. Ondanks plas-dras, uitgesteld maaibeheer of kruidenrijke weiden, daalt het aantal grutto's, tureluurs en kieviten ieder jaar gewoon verder. Dit jaar was zelfs extra slecht, omdat de predatiedruk hoog was. Wat kunnen we daar aan doen?

7.2 Onomkeerbaar

Met zijn 72 lentes jong mag weidevogelvrijwilliger Aad van Paassen uit Amstelveen zich een oudgediende noemen. Al van jongs af aan struint hij door de velden en hij kan zich de situatie van hoge dichtheden rond de weidevogels in de jaren zeventig ook nog vrij levendig herinneren. "Maar ik kan je nu alvast verklappen: die situatie gaat niet meer terugkeren", zegt Van Paassen beslist. "Een van de redenen dat we nooit meer die hoge dichtheden van grutto's, kieviten en tureluurs zullen zien, is de situatie rond de predatoren. In mijn jonge jaren werden bijvoorbeeld vossen en kraaien zó intensief bejaagd, dat ze nog geen deukje konden maken in het weidevogelbestand. Wil je overal terug naar de hoge aantallen weidevogels? Dan zul je óók terug moeten naar die intensiteit van jacht op vossen en andere predatoren. Maar dat wordt maatschappelijk niet meer geaccepteerd."

7.3 Waar nodig tijdig ingrijpen

Toch is Van Paassen de laatste om te beweren dat de weidevogelwereld zwart-wit in elkaar zit. "Het is echt geen simpele keuze: vossen óf grutto's", benadrukt hij. Ondanks zijn pensioengerechtigde leeftijd, bestiert Van Paassen nog steeds zijn eenmanszaak in ecologisch onderzoek en advies. Daarnaast coördineert hij voor IVN Amstelveen de werkzaamheden van zestig vrijwillige weidevogelbeschermers in de polders in Amstelland én is hij parttime medewerker voor het Agrarisch collectief Noord-Holland Zuid.

VOSSENRASTER DE HOOGWEIDE
Stichting De Hooge Weide

“Dit jaar telden we in een bepaald stuk van de Bovenkerkerpolder van de bijna 30 weidevogelparen eind april rond, eind mei letterlijk nul succesvolle gezinnen. Alles was verdwenen, waarschijnlijk opgegeten of verjaagd door een bunzing. Maar kijk je naar de complete Bovenkerkerpolder, dan zien we een broedsucces bij de grutto van maar liefst 82%. Dat is genoeg om de stand van de grutto op zijn minst op peil te houden.”

Ten aanzien van predatie wil Van Paassen een genuanceerd standpunt op tafel leggen. “Hoeveel verlies kunnen we accepteren en dus welke stand van predatoren is nog acceptabel? Zoals gezegd: terug naar de jaren van extreem intensieve bestrijding van alle vossen of andere rovers, wordt niet meer geaccepteerd. Maar ondertussen moeten we wel een vinger aan de pols houden voor de weidevogels. Als er te grote risico’s dreigen voor populaties vanwege predatoren, zullen we in goede samenwerking met jagers ook preventief iets moeten doen. Ik zie naast realiseren van effectief kuikenlandbeheer dan ook veel perspectief in een goed dekkend netwerk van wildcamera’s en waar nodig tijdig ingrijpen door jagers. Met die camera’s krijg je ook zicht op wat er nog meer rondloopt in de polders ‘s nachts.”

7.4 Boeren met bezieling voor weidevogels

In een proef zoals die komend voorjaar in Friesland van start gaat, waarbij rovers alternatieve voedselbronnen zoals eendagskuikens aangeboden krijgen, ziet Van Paassen niets. “In Engeland is daar ook mee geëxperimenteerd, daar hebben ze de predatoren kunstmatig geholpen. Met de rode wouwen die op het voer van de onderzoekers afkwamen, kweekten ze zelfs een nieuwe bedreiging voor de weidevogels.”

**BOEREN ONTVANGEN COMPENSATIE OM
LATER TE MAAIEN** • Menno Schaefer

Voor veel van de beschermingsmaatregelen in Amstelland zijn de weidevogels afhankelijk van niet alleen de vrijwilligers die Van Paassen aanstuurt, maar vooral ook van de boeren die de weilanden bezitten of bewerken. "De vergoedingen die zij krijgen van de overheid zijn zeker niet de enige drijfveer. Het is nu nog een compensatie voor de derving van inkomsten die zij lijden door bijvoorbeeld later te maaien. Maar als ze ondertussen geen bezieling hebben voor weidevogels, dan is daar geen compensatie tegen gewassen. Vanuit dat licht kan ik mij ook heel goed voorstellen dat het frustrerend is wanneer je je inzet voor de vogels, om ze vervolgens in de maag van een vos te zien verdwijnen."

7.5 Onderzoek naar dood van grutto's

Diezelfde frustratie kent ook Jelle Loonstra. Hij is als bioloog verbonden aan het ecologisch onderzoeks- en adviesbureau Altenburg en Wymenga in Feanwâlden. Eerder deed hij aan de Rijksuniversiteit Groningen promotieonderzoek aan het broed- en trekgedrag van de grutto. "Maar we onderzochten vooral de dood van de grutto. 2015 was bijvoorbeeld zo'n jaar. Na een enorme piek in het aantal veldmuizen in 2014, stortte het aantal veldmuizen in 2015 helemaal in. De vele predatoren die het jaar daarvoor hadden overleefd op het grote aantal muizen, stortten zich in 2015 dus massaal op de eieren en kuikens van de grutto's en andere weidevogels. Vrijwel niets kwam er toen groot", weet Loonstra.

7.6 Dilemma's bij predatorbestrijding

Nu, als bioloog, laat het thema predatie Loonstra nog steeds niet los. Zo werkte hij mee aan een onderzoek naar de effecten van de bestrijding van steenmarters op het uitkomstpercentage van

grutto-eieren. De provincie Friesland gaf bij wijze van proef een ontheffing om vanaf 2018 steenmarters te 'beheren'. In de praktijk betekende dit: vangen en doden van een beschermde diersoort. In de gebieden waar niet alleen de steenmarters werden bestreden maar ook de vossen en kraaien werden geschoten, steeg het aantal uitgekomen grutto-eieren vervolgens van 50% naar 78%, zagen Loonstra en zijn collega-onderzoekers.

Loonstra erkent volmondig het dilemma dat achter dit onderzoek schuilt. "Natuurlijk hebben critici een punt als ze zeggen dat je niet de ene beschermde diersoort kunt bestrijden om de andere te beschermen. En zeker, dat er meer eieren van grutto's uitkomen zonder steenmarters, vossen of kraaien in de buurt, betekent niet dat alle problemen zijn opgelost. Maar ondertussen zit de beschermde steenmarter enorm in de lift. Voor 2005 was er nog nauwelijks predatie door steenmarters in Friesland. In 2017 was het met 30% van de geroofde grutto-nesten, de belangrijkste predator in verschillende van de door ons onderzochte gebieden."

Uit een ander onderzoek, rond het Duitse meer Dümmer, weet Loonstra dat het niet alleen bij een hoger percentage uitgekomen eieren blijft. "Ook het aantal uitgevlogen jongen was daar een stuk hoger toen predatoren intensief werden bestreden."

7.7 Predatie is niet het hele verhaal

Niet alleen de weidevogels hebben last van predatie door vossen en andere eier- en kuikenrovers. In een onderzoek naar de kluten op een kweldereiland in de Dollard zagen Loonstra en collega's dat in 2024 letterlijk alle nesten verloren gingen aan een rondstruinende vos die het eiland had weten te vinden. En dan nog benadrukt Loonstra dat die predatie niet het hele verhaal is."

DE STEENMARTER WORDT OP STEEDS MEER PLEKKEN IN NOORD-HOLLAND GEZIEN • Marcel van Kammen/NIS

"Het gaat om de bredere context. Predatoren horen erbij in een natuurlijk systeem. Alleen: wat is natuurlijk? Is een kwelder die door mensenhanden is vastgelegd natuurlijk? Is een weiland dat zo goed als jaarrond wordt beheerd natuurlijk? We maken dijken, leggen nieuw land vast, maaien en we bestrijden hier en daar predatoren. Misschien is het zelfs wel hypocriet om vanuit het oogpunt van natuurlijkheid principiële bezwaren tegen die jacht te hebben", zo stelt Loonstra.

Onderzoek rond predatie en weidevogels

"Er zit veel ontwikkeling in het dossier weidevogels en predatie". Dat benadrukt onderzoeker Erik Kleyheeg van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Sinds begin deze eeuw, toen door zijn collega Wolf Teunissen hard werd gemaakt dat ieder menselijk bezoek aan een nest de kans op predatie substantieel verhoogt, is bijvoorbeeld de praktijk van de nestbescherming al wezenlijk veranderd. "Maar ook de predatorengemeenschap verandert", zegt Kleyheeg. "Naast de vossen zijn er nieuwkomers als steenmarter, maar ook das en wasbeerhond, waarbij die laatste extra lastig is, omdat die zich ook in natte gebieden thuis voelt. Ook bruine ratten worden steeds vaker gemeld als nestpredator, zeker in gebieden waar de vossen kort worden gehouden." Daarnaast benadrukt Kleyheeg dat het verhaal bepaald niet ophoudt bij nestpredatie. "Uit onderzoek dat we enkele jaren terug deden in de provincie Utrecht bleek dat Kievitkuikens in uitgerasterde gebieden zonder vossen vaak de eindstreep niet haalden, vanwege hun slechte conditie. In een gebied zónder raster en mét vossen, werden de meeste kuikens opgegeten, maar binnen het raster werden ze oud genoeg om de grote achilleshiel van dit dossier te tonen: ons landschap is te arm, met te weinig voedsel voor de kuikens! Gronings onderzoek laat bovendien zien dat kuikens in zo'n armer landschap later vliegvlug worden. Dan blijven ze extra lang kwetsbaar voor predatie." Met intensief onderzoek rond buizerdnesten liet Kleyheeg ook zien dat weidevogels vaak helemaal niet de bulk zijn van wat deze roofvogels aan hun eigen kuikens voeren. "Het bulkvoer in ons onderzoeksgebied bestond uit meerkoetkuikens en mollen. Dat toont volgens mij opnieuw aan dat weidevogels in een rijker en biodiverser landschap, met bijvoorbeeld meer mollen, minder te vrezen zullen hebben van buizerds."

KIEZEN VOOR WEIDEVOGELS BETEKENT OOK NADENKEN OVER BEHEER VAN VOSSEN • H. Doorn

7.8 Kiezen voor weidevogels

Het bejagen van vossen nog geen simpel abc-tje. Dat benadrukt bioloog Martijn de Jong, die namens vijf natuurbeherende organisaties, waaronder zijn werkgever Landschap Noord-Holland in de Faunabeheereenheid (FBE) Noord-Holland zit. "Vossen worden idealiter bejaagd tussen februari en juni. Dan is er de minste kans dat een leeg territorium meteen weer wordt opgevuld door een zwervende vos. Maar anders dan bij ganzen, vraagt de jacht op vossen veel tijd. In veel gebieden moet vanwege de Natura 2000-status ook nog eens met een geluidsdemper worden gejaagd en dat mogen lang niet alle jagers."

De Jong is geen principieel tegenstander van de jacht op het ene dier om een ander dier te beschermen. "In bepaalde gebieden is het glashelder: als je kiest voor weidevogels, kies je automatisch voor de bestrijding van grondpredatoren als de vos. Neem het Wormer- en Jisperveld als voorbeeld. Echt alles is daar nu op orde gemaakt voor de weidevogels, maar toch komen ze daar niet tot succesvol broeden. Er is vijftien jaar lang in feite suboptimaal beheer gepleegd. En waarom? De vossen kregen daar nog steeds vrij baan om alle eieren en kuikens op te eten. Sinds afgelopen winter is dat beleid veranderd en worden de vossen ook daar bejaagd."

7.9 Jacht alleen haalbaar bij goed onderzoek

Ook het omgekeerde is waar, stelt De Jong. "De twee belangrijkste weidevogelgebieden in Noord-Holland, Marken en De Hooge Weide, zijn zo succesvol om dat daar heel actief iets tegen de vossen wordt gedaan. In De Hooge Weide is dat met beheer met elektrische rasters: zo'n 100 hectare is ingerasterd met 11 kilomet-

ter aan rasters en geëlektrificeerde schapennetten. Maar dat kan daar alleen dankzij de enorme inzet van vrijwilligers die de spanning op schrikdraad en netten controleren en de rasters vrijhouden van vegetatie. Rondom 20% van de oppervlakte wordt gejaagd.

De Jong benadrukt dat beheer van, of jacht op grondpredatoren alleen haalbaar is wanneer dat gepaard gaat met goed onderzoek. "Bij het verlenen van ontheffingen voor de jacht, treffen de provincies vrijwel altijd belangengroepen als de Faunabescherming tegenover zich in de rechtszaal. Dat is volkomen begrijpelijk, maar dan moet je als terreinbeheerders en als provincie dus wel zorgen dat je de feiten op een rijtje hebt. Dan zul je op basis van camerabeelden heel goed moeten kunnen aantonen wat je probleem is en hoe en waarom je denkt te weten dat het doden van dieren daarvoor de oplossing is." Predatorenbeheer is overigens niet altijd synoniem met de jacht, zegt De Jong. "In de faunabeheereenheid worden ook andere beheerplannen besproken. In sommige gebieden zijn verwilderde katten een groot probleem. Op Texel worden die nu al gevangen, gechipt en waar mogelijk opgevangen of teruggebracht naar de rechtmatige eigenaar. In een beheerplan kan ook staan dat je geen nestkasten voor slechtvalken accepteert vlak naast een belangrijk weidevogelgebied."

Grote zorgen maakt De Jong zich over de opkomst van de steenmarter. "In Friesland is dat al een probleem, maar de eerste dieren lijken zich nu ook al aan onze kant van de Afsluitdijk, op Wieringen te vestigen. Bij Alkmaar is een steenmarter doodgereden, dus de soort rukt op. Daar zullen we dus ook tijdig een plan voor moeten bedenken. Hopelijk zijn belangrijke

weidevogelgebieden, zoals Waterland, te nat voor veel steenmarters en vestigen ze zich daar niet." Volgens De Jong is het zeker niet zinvol, laat staan wenselijk om alle predatoren te vuur en te zwaard te bestrijden. "In de duinen worden vossen bijvoorbeeld met rust gelaten. De consequentie daarvan is dat je daar dan geen meeuwenkolonies, wulpen, of andere grote grondbroeders meer ziet. Maar in andere gebieden, zoals rond Marken, zou het goed zijn om een nulstand voor de vos na te streven. Op die manier houd je mogelijk nog 'brongebieden' over, waar voldoende weidevogels groot worden om ook andere gebieden te kunnen bevolken."

7.10 Predatorenbeheer als sluitstuk

De zorgen van De Jong over de steenmarter worden gedeeld door Roelf Hovinga, boswachter bij Landschap Noord-Holland in de kop van Noord-Holland. "Ik heb jaren geleden al aangegeven dat we zouden moeten leren van de ervaringen in bijvoorbeeld Friesland, waar de steenmarters nu een substantieel probleem zijn voor de weidevogels. Maar de steenmarter wordt nu nog door te veel mensen 'leuk' gevonden. Dat gaat veranderen als er heel veel komen en ze ook hier een hap uit het weidevogelbestand gaan nemen. Daar moeten we ons echt op voorbereiden." Ook Hovinga stelt dat alles begint met 'het landschap op orde te maken voor de weidevogels'. "Het is onzinnig om over predatoren te praten als je niet eerst de openheid, de waterstand, het maaibeleid en de biodiversiteit in je boerenland op orde hebt. Maar als dat allemaal oké is, dan nog kunnen vossen of andere predatoren een grote invloed hebben op de populaties. In de Zandpolders, een gebied dat wij beheren in de buurt van

Callantsoog, zagen we dat het aantal broedparen van de grutto van één naar zeven steeg nadat we daar een vossenraster hadden geplaatst. Het kan dus wel!"

Wanneer er toch over wordt gegaan tot bejaging van vossen, dan moet je daar niet te licht over denken, stelt Hovinga. "Gemiddeld is een jager 20 tot 30 uur van zijn – meestal vrije – tijd kwijt aan het uitschakelen van één vos. Alleen al daarom moet je niet te makkelijk denken over het inzetten van jacht als een beheermaatregel. En ik benadruk het nog maar eens: dat predatorenbeheer echt een sluitstuk moet zijn van een beheer van de terreinen dat echt op orde moet zijn."

INZET VAN VRIJWILIGERS VAN GROOT BELANG
Stichting De Hooge Weide

7.11 Goede samenwerking is belangrijk

Dat vossen bejagen nog geen sinecure is, wordt beaamd door Tessa Hoogeveen. Bij de Agrarische Natuurvereniging Water, Land en Dijken is zij projectleider voor het agrarisch natuurbeheer en coördineert zij het werk van de veldmedewerkers. "Het onderwerp leeft enorm onder onze leden. Hun motivatie om aan agrarisch natuurbeheer te doen krijgt regelmatig een knauw, als wéér alle nesten van de Kievieten of grutto's zijn verdwenen." Toch is het ook volgens Hoogeveen te makkelijk om dan al snel naar 'de vos' te wijzen. "We hebben regelmatig wildcamera's bij nesten staan. Daarop zagen we afgelopen jaar ook heel veel

ratten die eieren en zelfs jonge kuikens kwamen stelen.

En ook egels blijken wel een eitje te lusten."

Het afgelopen jaar was een bijzonder slecht jaar, als het over predatie gaat, zagen Hoogeveen en haar collega's. "We moeten de precieze getallen nog op een rijtje zetten, maar relatief veel nesten zijn mislukt door predatie. Dat heeft ongetwijfeld met de vele muizen in het broedseizoen van 2023 te maken."

Om het probleem in de toekomst beter te lijf te kunnen gaan, wil Hoogeveen investeren in nog betere samenwerking met de jagers. "Jagers, doorgaans vrijwilligers, moeten vaak enorm veel tijd besteden om een vos uit te schakelen. Daarbij bewaken ze

OOK RATTEN STELEN EIEN OF JONGE KUIKENS
Jarno van Bussel/NIS

TURELUURKUIKEN • Joke Huijser-Spekken

VOS OMZEILT ULTRASONIE WILDVERJAGER OP EEN DAM • Willi Rolfes/NIS

allemaal hun eigen stukje jachtgebied. Als een vos pendelt tussen twee jachtgebieden, kan dat soms tot communicatieproblemen leiden tussen jagers.”

Daarnaast zoekt Hoogeveen naar betere informatie over predatie. “Om hoeveel en vooral welke dieren gaat het in de praktijk? Zijn het kraaien, bruine kiekendieven, hermelijnen, ratten of toch die ene lastige vos? Voor dat soort onderzoek hebben we veel wild-camera’s en mensen nodig. In ons gebied met al gauw zeventig polders, is dat voor ons bijna niet te onderzoeken.”

Ondanks de problemen, blijft Hoogeveen enthousiast over het werk. “Zeker, de moed zakt je wel eens in de schoenen en ik kijk uit naar weer eens een jaar met een goed broedsucces. Maar al met al is het nog steeds fantastisch om je in te kunnen zetten voor de agrarische natuur.”

7.12 Grote verantwoordelijkheid voor weidevogels

Dat enthousiasme deelt Tessa met veldmedewerker Herman Vos, de enige Vos die ze bij de Agrarische Natuurvereniging Hollands Noorden wel graag in het veld zien. “Ook ik zie de frustratie bij de boeren en af en toe bij mijzelf, als de meeste eieren worden opgegeten. Maar als je vervolgens niets doet, is alles in ieder geval voor niets geweest”, constateert Vos nuchter.

Dat wil zeker niet zeggen dat hij voorstander is van rigoureuze predatorenbestrijding. “Als je alle vossen wegschiet, creëer je alleen maar ruimte voor ratten, die nu ook deels door vossen worden opgeruimd. Maar in ons uitgekleden en versimpelde landschap zijn nu gewoon veel minder puzzelstukjes dan vroeger. En dan zitten de weidevogels ook nog eens allemaal op één zo’n puzzelstukje samengepakt. Logisch dat predatoren dat stukje land

weten te vinden. Dan zal je het landschap rond zo'n specifiek stukje ook beter op orde moeten hebben en op zijn minst 'vossenluw' moeten maken."

Vos benadrukt dat ons land een grote verantwoordelijkheid heeft voor weidevogels. "Zeker voor de grutto waarvan driekwart van de populatie in ons land broedt."

Naast het gericht schieten van vossen, heeft Vos ook zijn hoop gevestigd op de ultrasone wildverjagers die hij namens zijn Agrarische Natuurvereniging tegenwoordig in het veld zet. "Bij een dam naar een rijk stukje weiland helpen ze niet veel. Op camerabeelden is te zien dat vossen een eindje verderop over de sloot alsnog in het weidevogelgebied komen. Maar uit cijfers blijkt dat deze apparaatjes vlakbij een nest de zoogdieren wél vaak weghouden, terwijl de vogels zelf er geen zichtbare last van hebben. We kunnen dus in de ei-fase nog wel wat doen. Maar daarmee is de slechte overleving van de kuikens natuurlijk nog niet opgelost."

Rob Buijter is freelance wetenschapsjournalist

Predatorenbeheer relevant als alle randvoorwaarden op orde zijn

Onderzoekers en veldmedewerkers zagen de stand van de weidevogels in 2024 opnieuw achteruitgaan. De gebieden waar het nog relatief goed ging waren gebieden waar ook intensief op predatoren, zoals de vos, werd gejaagd.

Toch benadrukken alle betrokkenen dat beheer van welke predatoren dan ook pas zinvol is, wanneer eerst de andere randvoorwaarden, zoals de waterstand en de kruiden- en insectenrijkdom op orde zijn. Pas dan wordt predatorenbeheer relevant, en dat hoeft lang niet altijd met het geweer te zijn. Ook rasters en andere predatoren werende maatregelen kunnen, mits goed voorbereid en uitgevoerd een verschil maken. Dat verschil wordt dan met name zichtbaar in het aantal uitgekomen nesten. Zeker het aantal uitgevlogen jongen is van veel meer factoren afhankelijk dan van rovers alleen.

Kortom, voor goed weidevogelbeheer moet je erbovenop zitten en is een goede samenwerking noodzakelijk.

**DEZE ALARMERENDE GRUTTO HANGT BOVEN
EEN POTENTIËLE PREDATOR** • Menno Schaefer

Hoofdstuk 8

Kennismaken met de velduil

FRANK VISBEEN

8.1 Kenmerken van de velduil

De velduil is een mysterieuze en prachtige vogel. Deze uil heeft zeer korte oorpluimpjes, die alleen bij opwinding zichtbaar zijn. De bovendelen van het verenkleed zijn donkerbruin en geelwit gevlekt. De onderzijde is witachtig geel met smalle donkerbruine lengtestrepen. De poten zijn van lichtgekleurde veertjes voorzien. Het opvallende citroengele oog is omringd door een krans van zwarte veren. De rest van de sluijer varieert van beige tot bijna wit. De velduil heeft een krachtige diepe vleugelslag, die hij afwisselt met een glijvlucht.

De ichte onderkant van de vleugel heeft een zwarte polsvlek, die tijdens het vliegen goed zichtbaar is. De velduil is vooral in de schemering actief, maar hij wordt ook vaak overdag jagend waargenomen.

De balts is indrukwekkend: de glijvlucht, hoog in de lucht, kan plotseling onderbroken worden door stootvluchten, waarbij de uil in een snel ritme de vleugels onder het lichaam tegen elkaar slaat (vleugelklappen). Tegelijkertijd laat het mannetje zijn gezang horen, dat bestaat uit een zacht en dof "boe, boe, boe, boe". Hetzelfde geluid laat hij in de baltstijd horen vanaf een verhoging, bijvoorbeeld een duintop of een paaltje.

8.2 Leefgebied: open terrein met dekking

De velduil leeft in open terrein met lage vegetatie en dekkingsmogelijkheden. Heeft een voorkeur voor vochtige, deels moerassige laagten met verlandingszones, veengebieden en open duinlandschappen met vochtige plaatsen. Daarnaast ook wel broedend op boerenland, zowel grasland als akkerland. Waar gunstige voedselomstandigheden ontstaan, kunnen velduilen zich onverwacht in allerlei open-terreinsituaties vestigen. Dankzij een veldmuizenpiek in 2014 kwamen vele tientallen paren velduilen tot broeden, zowel in Nederland als in Vlaanderen. Friesland alleen al telde dat jaar minimaal 53 broedparen.

VELDUILEN IN NOORD-HOLLAND BROEDEN VOORNAMELIJK OP TEXEL. • Gert Jan IJzerman/NIS

2024 EEN GOED JAAR VOOR DE VELDUIL • Lesley van Loo/NIS

8.3 Incidentele broedgevallen vaak bij goede veldmuis-populaties

In Noord-Holland broedt de velduil voornamelijk op Texel. Dat wil niet zeggen dat ze daar ieder jaar nog tot broeden komen. Het is de laatste jaren een incidentele broedvogel. Dat was tientallen jaren geleden wel anders met soms wel twintig broedparen.

Gelukkig was 2024 weer een goed jaar voor de velduil met minimaal zes territoria. Ze broeden op Texel dan vooral in de duinen en op een schor. In de duinen wordt vooral gebroed op de ruigere, maar niet beboste delen, zowel op vochtige als kurkdroge delen. Begrazing en plaggen van duin is niet gunstig voor de velduil. De afgelopen jaren duiken velduilen soms ook op andere locaties in de provincie op waar ze mogelijk tot broed zijn gekomen zoals de Ronde Hoep en Aetsveldse polder.

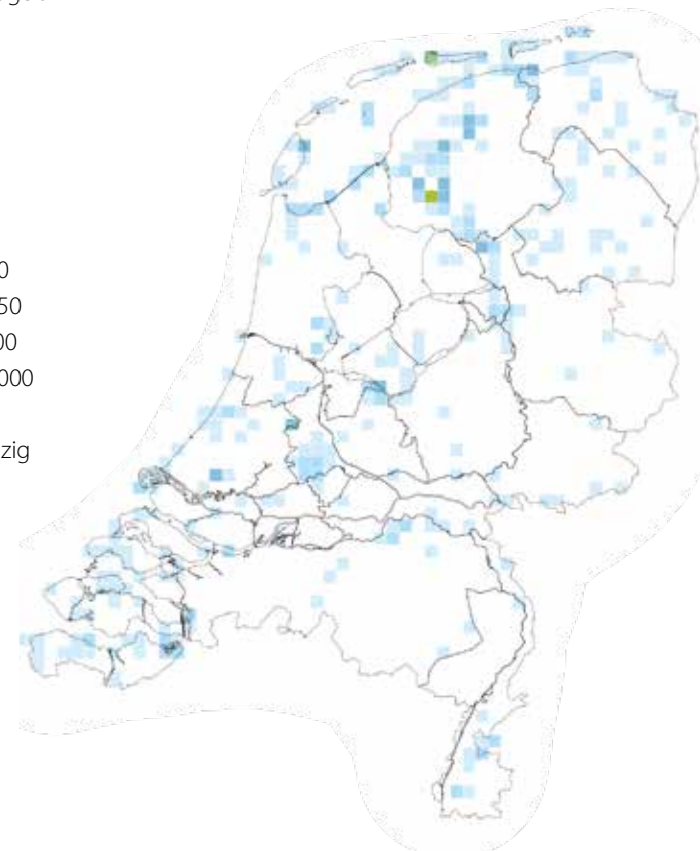
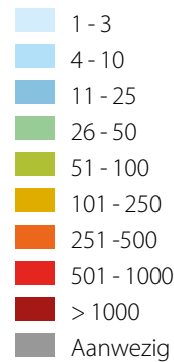
In het verleden hebben ook op ander locaties in Noord-Holland wel regelmatig velduilen gebroed, zoals Schiphol. In de omgeving van de landingsbanen werd daar zogenaamd lang gras beheer gevoerd. Dit is een uitstekend habitat voor muizen waar vervolgens de velduil weer van profiteerde.

8.4 Echte zwervers, grote afstanden

Velduilen zijn echte zwervers. In Nederland geboren vogels kunnen zich op enorme afstanden vestigen. Omgekeerd duiken Noord-Europese en Russische velduilen soms in ons land op. Zulke vogels kunnen na een gunstig broedseizoen massaal op trek gaan. Voor zover er trekbewegingen zijn, vinden deze plaats in het voor- en najaar en tot diep in de winter. Velduilen uit het noordoosten van Europa trekken 's winters in zuidelijke en zuidwestelijke richting. Op diverse telposten worden in het voor-

Velduil

Niet broedvogels
verspreiding
2013-2015

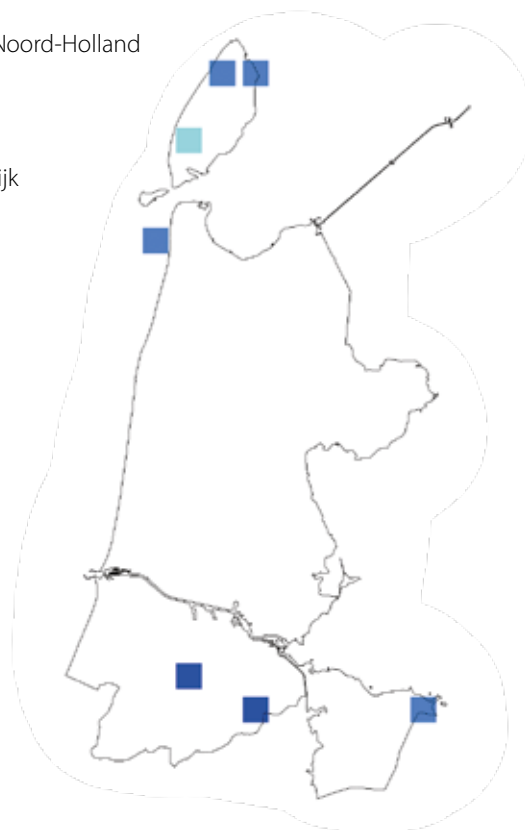

^ Figuur 8.1 Verspreidingskaart niet broedvogels 2013-2015. Deze kaart is gebaseerd op Vogelatlas van Nederland (Sovon 2018). Weergegeven is schatting van het aantal broedvogels per atlasblok van 5x5 km.

Velduil

Broedvogels
broedzekerheid Noord-Holland
2013-2015

- Mogelijk
- Waarschijnlijk
- Zeker

^ Figuur 8.2 Verspreidingskaart broedvogels 2013-2015. Deze kaart is gebaseerd op de Vogelatlas van Nederland (Sovon 2018). Per atlasblok is aangegeven of de soort er voorkomt en welke zekerheid omtrent broed werd verkregen.

**IN NEDERLAND GEBOREN VELDUIL KAN
ZICH OP ENORME AFSTANDEN VESTIGEN**

Menno Schaefer

en najaar velduilen op trek gezien. Deze waarnemingen concentreren zich veelal aan de kust maar ook in het binnenland worden ze waargenomen.

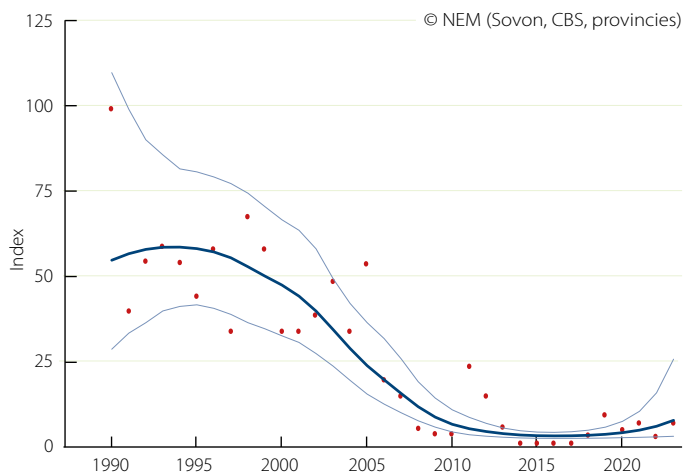
Ze kunnen op plekken verschijnen en verblijven waar de omstandigheden geschikt zijn. Dat is waar de vogel voldoende voedsel en veiligheid (dekking, rust) vindt. Lokale muizenhaarden kunnen in velduilrijke winters grote aantrekkingskracht hebben. Zo kunnen op geschikte locaties met veel veldmuizen meerdere vogels verblijven. De afgelopen jaren verschenen bijvoorbeeld in de Wijkermeerpolder in de winter en het vroege voorjaar opeens meerdere (circa 5-6) velduilen op een akker. Ook in de Bovenkerkerpolder werden in een van de afgelopen winters velduilen waargenomen, dat gebeurde ook op Texel. In de loop van het voorjaar verdwijnen zulke vogels gaandeweg.

8.5 Voorheen algemene broedvogel, nu met name in Waddengebied

In de eerste helft van de twintigste eeuw was de velduil in de lage delen van het land een plaatselijk gewone broedvogel, vooral in Friesland en laagveengebieden elders. Hij nestelde ook hier en daar op de hoge gronden. Door vernietiging van broedbiotoop en afname van muizenpopulaties in agrarisch cultuurland, verdween hij uit vrijwel het hele land. Oplevingen na de drooglegging van Flevoland (minstens 100 paren in 1974) keerden het tij alleen kortstondig. Tegenwoordig blijven broedgevallen nagenoeg beperkt tot het Waddengebied, en ook daar nemen de aantallen nog steeds af. Onder uitzonderlijk gunstige voedselomstandigheden kunnen ook op het vasteland (Noord-Nederland) plotseling tientallen paren een broedpoging wagen,

zoals in 2014, 2019 en 2023 in Friese graslanden. Het aantal broedparen staat dus sterk onder druk. De velduil is beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn en de Wet natuurbescherming. In meerdere Nederlandse Natura2000-gebieden zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd voor de velduil als broedvogel. De staat van instandhouding van deze soort in Nederland is zeer ongunstig, zowel als broedvogel als niet-broedvogel.

Velduil

^ Figuur 8.3. Broedvogeltrend velduil in Noord-Holland. Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet broedvogels (kolonies en zeldzame broedvogels). Weergegeven is de jaarlijkse populatie gebaseerd op de gehele populatie of aantallen in de belangrijkste broedgebieden (rode punten) en de trendlijn (donker gekleurde lijn).

Wat kunt u doen

Waar velduilen broeden, met name op de Waddeneilanden, kan verstoring worden voorkomen door op gebaande paden te blijven en geen honden los te laten lopen. Agrariërs kunnen behulpzaam zijn door bij broedgevallen de nesten te ontzien bij werkzaamheden. Ook kunnen zij bijdragen aan het creëren van gunstige omstandigheden voor muizenpopulaties met bijvoorbeeld braak- of faunastroken en akkerranden. Velduilen reageren zeer sterk op aanwezigheid van veldmuizen.

Rode lijst Ernstig bedreigd

Broedpopulatie in Nederland
75-100 (2023)

Geschat maximum winter
100-500 (2013-2015)

Geschat maximum doortrek
100-500 (2008-2012)

Literatuur

Kleefstra R., Barkema L., Venema DJ. & Scholten W., 2015. Een explosie van Veldmuizen; een invasie van broedende velduilen in Friesland in 2014. *Limosa* 88 (20): P 74-82.

Kleefstra R. Opnieuw tientallen broedende Velduilen in Friesland in 2023. *Limosa* 97 (3): P 137-141.

Scharringa, C.J.G., Ruitenbeek W. & Zomerdijk, P.J., 2010. Atlas van de Noord-Hollandse Broedvogels 2005-2009. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland, Landschap Noord-Holland, Heiloo.

Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van de Nederlandse Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht Antwerpen. www.vogelatlas.nl/atlas/soorten/soort/9920/

Frank Visbeen is Hoofd Onderzoek en Advies bij Landschap Noord-Holland

VELDUIL VOORAL IN DE SCHERMERING ACTIEF • Menno Schaefer

CITROENGELE OGEN ZIJN OMRINGD DOOR EEN KRANS VAN ZWARTE VEREN
Hans Brinks

LOKALE MUIZENHAARDEN KUNNEN IN VELDUILRIJKE WINTERS GROTE AANTREKKINGSKRACHT HEBBEN OP DE VELDUIL

Gert-Jan IJzerman/ NIS

Colofon

Uitgave

Landschap Noord-Holland, december 2024

Redactie

Dorien Hoogeboom, Nicole Lankhorst, Jerry Lust, Nienke Kwikkel, Frank Visbeen

Financiering

Provincie Noord-Holland:
subsidie Betrekken bij Groen
Nationale Postcode Loterij

Coverfoto's

Cover: grutto
Fotograaf: Bert Ooms/NIS
Achterzijde: graspieper
Fotograaf: Jan Versteeg/NIS

Vormgeving

Opzet, Santpoort-Zuid

www.boerenlandvogels.nu

Samen maken we Noord-Holland mooier. Doet u ook mee?

Stichting Landschap Noord-Holland
Postbus 222
1850 AE Heiloo

Tel. 088-00 64 400
info@landschapnoordholland.nl
www.landschapnoordholland.nl

